

Opvoeden samen met de buurt

Buurtanalyse en eindconclusies

Anne-Marie Broeders, Norbert Broenink, Paul Duijvestijn, Niek Fransen en
Lenneke Wolswinkel

EINDRAPPORTAGE

Opvoeden samen met de buurt

Buurtanalyse en eindconclusies

Anne-Marie Broeders, Norbert Broenink, Paul Duijvestijn, Niek Fransen en
Lenneke Wolswinkel

Amsterdam, 31 mei 2012

Inhoud

Samenvatting	7
1 Inleiding	9
2 Theorie en opzet.....	11
2.1 Vraagstelling van het onderzoek	11
2.2 Theorie pedagogische civil society.....	12
2.3 Opzet van het praktijkonderzoek	14
2.4 Factsheets per buurt	16
3 Beschrijving per buurt.....	17
3.1 Kenmerken van de buurten	17
3.2 Lage SES-buurt.....	18
3.3 Midden tot hoge SES-buurt	24
4 Buurtanalyse.....	33
4.1 Pedagogische kracht van een buurt	33
4.2 Samenstelling van de buurt: etniciteit en sociaal economische status	33
4.3 Speel- en ontmoetingsplekken	35
4.4 Conclusies buurtkenmerken	36
5 Actoren	39
5.1 De eerste kring: familie, vrienden, burens en peergroup.....	39
5.2 De tweede kring: vrijwilligers vanuit de sportvereniging, kerk, moskee, etc.	40
5.3 Gemeente, CJG, scholen, jeugd- en welzijnswerk	42
5.4 Actoren per buurt.....	45
5.5 Conclusies: de rol van actoren	46
6 Slotconclusies theorie en praktijk.....	49
6.1 Invloed buurtkenmerken.....	49
6.2 Relevante actoren	51
6.3 Beantwoording centrale onderzoeksvragen	53
6.4 Aanbevelingen.....	55
Bijlagen	
Bijlage 1.....	59

Samenvatting

Kinderen en jongeren groeien op in een buurt. Daar hebben zij te maken met tal van mensen en organisaties: burens, buurtgenoten, school, sportvereniging, buurtclub, jongerenwerkers enzovoorts. Al die mensen en partijen (actoren) spelen een rol in de opvoeding van de jeugd, of kunnen daar een rol in spelen. Ze maken deel uit van de zogeheten pedagogische civil society. Door kinderen en jongeren gedragsregels en sociale vaardigheden bij te brengen, door hen aan te spreken op ontoelaatbaar gedrag, door hen uit te dagen om zelf initiatieven te nemen en ook door ouders te betrekken bij de buurt en in contact te brengen met elkaar. Opvoeden doe je, anders gezegd, samen met de buurt.

In dit rapport staan de analyses van 15 buurten in Nederland centraal en wordt dit gerelateerd aan de eerder uitgevoerde theoretische oriëntatie. In de 15 geselecteerde buurten, verdeeld over Nederland, is gekeken naar hun pedagogische kracht. Uiteraard levert dat géén representatief beeld van de pedagogische kracht van Nederlandse buurten in zijn algemeenheid op. Het geeft daar wel een indruk van. Maar vooral heeft het onderzoek veel voorbeelden, tips en handvatten uit de praktijk opgeleverd. Deze zijn gebundeld in een praktische handreiking, met vijf losse factsheets. De titel van de handreiking is 'Opvoeden samen met de buurt. Voorbeelden van pedagogische kracht in wijken en buurten'. In de factsheets vinden gemeenten, scholen en kinderopvangorganisaties, jongeren- en welzijnswerk, sportverenigingen en zelforganisaties (religieuze organisaties, migrantenorganisaties en buurtverenigingen) ideeën en voorbeelden om hun pedagogische rol en bijdrage te versterken. Dit vanuit de gedachte dat het voor kinderen en jongeren goed opvoeden en opgroeien is in een buurt, waar elke organisatie de eigen pedagogische rol en kracht – afgestemd op de inzet van andere buurtorganisaties – ten volle benut. Als het lukt om de pedagogische rol van al deze reguliere organisaties te versterken, al is het maar een klein beetje, kan veel worden bereikt. Gezamenlijk is hun bereik immers enorm!

Praktijkonderzoek

Uit het onderzoek komt naar voren dat er vele mensen en organisaties (actoren) om kind en gezin heen staan, die invloed hebben op het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. De pedagogische bijdrage verschilt van actor tot actor en van buurt tot buurt. In zijn algemeenheid zijn familie en vrienden belangrijk, vooral als het om opvoedingsvragen gaat. De opvoedkundige rol van burens zijn doorgaans beperkt. De eerder genoemde actoren, te weten gemeenten, scholen en kinderopvangorganisaties, jongeren- en welzijnswerk, sportverenigingen en zelforganisaties blijken in de meeste buurten sterk bepalend voor het pedagogisch klimaat aldaar. De relatieve bijdrage van deze verschillende actoren verschilt echter wel van buurt tot buurt. Om een voorbeeld te noemen: in een aandachtswijk, waar de opvoedomstandigheden thuis verre van optimaal zijn en de sociale samenhang beperkt is, hebben scholen meestal een explicietere pedagogische rol dan in een wijk, waarin meer wordt opgepakt door ouders en andere organisaties in de buurt.

Het praktijkonderzoek van DSP-groep in de 15 wijken maakt duidelijk, dat de meeste van genoemde organisaties zich er terdege van bewust zijn dat ze een belangrijke rol spelen in het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. Tegelijk blijkt echter ook dat zij hun pedagogische rol niet altijd voldoende expliciteren en concretiseren, omdat hun hoofdtaak op een ander vlak ligt. Enigszins gechargeerd is de school er in de eerste plaats voor taal en rekenen, op de sportvereniging moet je vooral kunnen sporten en de buurtclub houdt zich primair bezig met de organisatie van leuke activiteiten. Vragen als de volgende schieten er dan soms bij in, of komen alleen ad hoc aan bod naar aanleiding van incidenten. Wat voor boodschap en sociale vaardigheden willen wij kinderen en jongeren meegeven en bijbrengen? Hebben wij een rol in het vergroten van jeugdparticipatie en ouderbetrokkenheid? En hoe gaan we hier concreet invulling aangeven?

De goede voorbeelden maken ook duidelijk dat het veel kan opleveren als organisaties in de buurt, die op regelmatige basis in contact staan met ouders, kinderen en jongeren, nadrukkelijk stilstaan bij en werk maken van hun pedagogische meerwaarde en uitgangspunten. Niet alleen voor de buurt, maar ook voor deze organisaties zelf. In de eerste plaats is het voor scholen, sportverenigingen en andere buurtpartijen een manier om hun maatschappelijke gezicht te tonen en te benutten; iets wat steeds belangrijker wordt voor maatschappelijke organisaties in het kader van hun legitimering. Daarnaast werkt een goed pedagogisch klimaat ook positief door op de sfeer binnen de organisatie en op de betrokkenheid van kinderen en ouders. Vooral in buurten waar tolerantie, sociale samenhang en betrokkenheid een probleem vormen, is het belangrijk om als organisatie tegenwicht te bieden. Organisaties in die buurten hebben immers vaak ook met dergelijke problemen te maken, omdat zij een afspiegeling van de buurt vormen. Door als organisatie helder te maken wat je wel en niet van kinderen en ouders verwacht en daar actief op te sturen wordt een positieve bijdrage geleverd aan het sociaal pedagogisch klimaat in zowel de organisatie als de buurt. Vaak kan met beperkte inspanningen en middelen al veel worden bereikt.

Indirect spelen gemeenten en CJG hier ook een belangrijke rol in. Zij kunnen scholen, kinderopvangorganisaties, jongeren- en welzijnswerk, sportverenigingen en zelforganisaties – dat wil zeggen de actoren die in direct contact met gezinnen staan – stimuleren en ondersteunen in hun pedagogische opgave en uitdaging. Daarnaast is de gemeente verantwoordelijk voor de fysiek-ruimtelijke omgeving. De aanwezigheid van voldoende, goede en veilige ontmoetingsplekken blijkt een belangrijke succesfactor in de pedagogische kracht van buurten. Het zorgt voor ontmoeting en uitwisseling tussen kinderen, tussen ouders en tussen kinderen en ouders.

Andere buurtkenmerken, die van invloed blijken op de kwaliteit van de (pedagogische) civil society:

- sociaal-economische status/positie van de buurt;
- de etnische diversiteit (aandeel niet-westerse allochtonen);
- opleidingsniveau;
- mate van doorstroming in de buurt;
- gemeentegrootte en mate van stedelijkheid.

1 Inleiding

De sociale omgeving van jeugd, ouders en gezinnen is van grote waarde voor opvoeden en opgroeien¹. Kinderen en jongeren worden gevormd door alles waarmee en iedereen met wie ze in aanraking komen. Elk gezin maakt deel uit van een groter verband. Buurtbewoners, scholen, winkeliers, sport- en andere verenigingen, welzijnsorganisaties en kerkgemeenschappen maken samen hun eigen leefomgeving. Die leefomgeving speelt per definitie een rol in de opvoeding van kinderen en jongeren. Hoogleraar Pedagogiek Micha de Winter introduceerde hier een nieuwe term voor: de pedagogische civil society. Daarmee doelt hij op dat deel van de buurtomgeving – niet behorend tot overheid en markt – dat een informele rol speelt of kan spelen in de opvoeding en socialisatie van kinderen en jongeren. Het gaat hier ook om de actieve rol die jeugdigen zelf in die samenleving spelen.

Dit sluit aan bij de veranderingen die momenteel in het jeugdbeleid plaatsvinden. De verantwoordelijkheid voor de zorg voor jeugdigen komt bij gemeenten te liggen, dichterbij de buurt van de jeugdigen en ouders. Ook is er meer aandacht voor de positieve ontwikkeling van jeugdigen. Een positieve ontwikkeling is gebaat bij een sociale opvoedomgeving, waarin mensen zich betrokken en medeverantwoordelijk voelen bij (de opvoeding van) kinderen en jeugdigen in hun omgeving. Er is dan sprake van een sterke pedagogische civil society. Hoe staat het er op dit moment voor met de pedagogische kracht in wijken en buurten?

Het ZonMw-programma 'Vrijwillige inzet voor en door jeugd en gezin' wil de pedagogische civil society in de lokale praktijk versterken. Achterliggende vraag is of dit mogelijk is en zo ja, wat hiervoor nodig is. DSP-groep ging via een inhoudelijke oriëntatie² en praktijkonderzoek op zoek naar antwoorden. De theorie is afgezet tegen het praktijkonderzoek. In vijftien buurten (ook wel 'villages' genoemd) hebben we gekeken naar hoe de pedagogische civil society functioneert, wat goed gaat, wat beter kan en wat de kritische succesfactoren zijn.

Leeswijzer

In deze eindrapportage doen we verslag van het praktijkonderzoek en geven we overkoepelende conclusies en aanbevelingen vanuit zowel het praktijkonderzoek als de inhoudelijke oriëntatie. Hoofdstuk 2 gaat in op de theorie en opzet van het praktijkonderzoek. Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving en een beeld van de pedagogische kracht in de onderzochte buurten. Hoofdstuk 4 geeft een overkoepelende buurtanalyse. Hoofdstuk 5 beschrijft de rol van de actoren. Hoofdstuk 6 bevat ten slotte de eindconclusies vanuit zowel de inhoudelijke oriëntatie als het praktijkonderzoek. In de bijlagen is de opzet van het onderzoek opgenomen.

Separaat is een handreiking ontwikkeling met tips en voorbeelden voor de vijf genoemde actoren om hun rol en bijdrage binnen de pedagogische civil society te versterken.

Alle documenten zijn digitaal beschikbaar via www.dsp-groep.nl en via www.zonmw.nl/vrijwilligeinzet.

Noot 1 Onder andere Putnam (2000) benadrukt dit in zijn onderzoeken.

Noot 2 Broeders, A., Broenink, N., Fransen, N., Duijvestijn, P., Wolswinkel, L. 'Opvoeden samen met de buurt. De pedagogische civil society: een inhoudelijke oriëntatie' (2011). Amsterdam,

Dankwoord

Aan het onderzoek hebben verschillende mensen meegewerkt als respondent of deskundige. We willen alle kinderen, ouders, vrijwilligers en professionals die meegewerkt hebben aan de interviews hartelijk bedanken. Samen hebben ze ons een beeld gegeven van hun 'village' en van de actoren die daar een belangrijke rol spelen.

De interviews met kinderen en ouders zijn gehouden door Lucia Willems. Ook heeft zij veel foto's uit dit rapport gemaakt. Dit onderzoek maakt onderdeel uit van het ZonMw-programma 'Vrijwillige Inzet voor en door jeugd en gezin' en is mogelijk gemaakt door subsidie vanuit dit programma.

Dit project wordt mogelijk gemaakt door:

2 Theorie en opzet

Dit hoofdstuk start met een korte beschrijving van de onderzoeksvragen in 2.1 en gaat in 2.2 in op de theorie rondom de pedagogische civil society. Conclusies over de theorie zijn afkomstig uit onze reeds uitgevoerde inhoudelijke oriëntatie, waar ook een uitwerking van deze conclusies en de verantwoording terug te vinden zijn. Deze informatie dient als aftrap voor het praktijkonderzoek. Paragraaf 2.3 beschrijft de opzet van het praktijkonderzoek.

2.1 Vraagstelling van het onderzoek

Doelstelling

Binnen het programma 'Vrijwillige inzet voor een door jeugd en gezin' heeft ZonMw vier onderzoeksthema's geformuleerd rondom het thema pedagogisch civil society. DSP-groep voert een van deze vier onderzoeken uit. De doelstelling van het onderzoek van DSP-groep luidt als volgt:

Het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop maatschappelijke (buurt)organisaties zoals gemeente, CJG, scholen, welzijns- en vrijwilligersorganisaties, vanuit hun eigen rol en kracht, hun bijdrage in of aan de pedagogische civil society kunnen versterken.

Deze doelstelling impliceert dat de bijdrage van de verschillende genoemde actoren kan verschillen. Grofweg kan de bijdrage liggen op het vlak van het bieden van (informele) sociale en pedagogische steun en/of het vergroten van de eigen kracht en (onderlinge) betrokkenheid van ouders en jongeren.

Een vraag die hieraan raakt is welke actoren zelf onderdeel vormen van de pedagogische civil society en welke actoren er zelf geen deel van uitmaken, maar er mogelijk wel invloed op kunnen uitoefenen. De focus van het onderzoek ligt op de eerste categorie actoren: het gaat hier om actoren die geen expliciete opvoedkundige taak hebben, maar in de praktijk vaak wel een belangrijke pedagogische rol (kunnen) vervullen.

Vraagstelling

De centrale onderzoeksvraag van de onderzoeksopdracht is door ZonMw als volgt geformuleerd:

Op welke wijze kunnen maatschappelijke organisaties, zoals gemeente, CJG, scholen, welzijns- en vrijwilligersorganisaties, invulling geven aan hun rol in de pedagogische civil society en die rol versterken?

Deze centrale onderzoeksvraag heeft de volgende deelvragen:

- Wat zijn de belangrijkste actoren in de pedagogische civil society?
- Wat is de rol van deze actoren in de pedagogische civil society? (huidige situatie en verschillen)

- Kan de bijdrage van deze actoren aan de pedagogische civil society – afgezet tegen hun eigen mogelijkheden en grenzen, als ook tegen de inzet van anderen (rolverdeling) – worden versterkt? Zo ja, hoe en op welk(e) vlak(ken)? Wat werkt wel en wat werkt niet, voor wie en in welke context?
- Welke (bevorderende en belemmerende) factoren en elementen in de wijk zijn (verder) van invloed op de kwaliteit van de pedagogische civil society?

2.2 Theorie pedagogische civil society

Werkdefinitie pedagogische civil society

Voor ons praktijkonderzoek sluiten we aan bij de omschrijving van ZonMw van pedagogische civil society:

De pedagogische civil society is dat deel van de samenleving (the village) waar burgers (kinderen, jongeren, ouders en andere volwassenen) in vrijwillige verbanden verantwoordelijkheid nemen voor een pedagogisch klimaat waarin het goed opvoeden en opgroeien is, in samenwerking met of juist als tegenkracht tot overheden (gemeenten, de jeugdsector, het welzijnswerk), bedrijven en andere civil society organisaties.

In het verlengde hiervan kan worden gesteld dat het in de pedagogisch civil society gaat om personen, groepen en instanties, die op basis van vrijwilligheid bijdragen aan het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. Die bijdrage kan zowel expliciet (doelgericht) als impliciet zijn en zowel preventief (voorkomen van opgroei- en opvoedproblemen) als curatief (aankpak van opgroei- en opvoedproblemen). Er zijn veel grensgebieden te benoemen. Om die reden is het niet zinvol om het begrip 'pedagogische civil society' strikt (en per definitie kunstmatig) af te bakenen. Uiteindelijk gaat het er om dat de verschillende actoren en partijen om het gezin heen, in aansluiting op ieders rol en kracht, eraan bijdragen dat kinderen en jongeren zo goed en gezond mogelijk opgroeien. Opvoeden dus samen met de buurt.

Actoren in en om de pedagogische civil society

Actoren in en om de pedagogische civil society kunnen gecategoriseerd worden in kringen rondom de ouders en jeugdigen. De eerste kring van de pedagogische civil society staat het dichtst bij het gezin en bestaat uit familie, vrienden, burens en peergroup. De tweede kring wordt gevormd door organisaties en partijen, die op basis van vrijwilligheid een (vaak impliciete) rol spelen in het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. In dat kader valt te denken aan sportverenigingen, kerken en moskeeën, migrantenorganisaties en andere vrijwilligersorganisaties. Daarnaast zijn er verschillende actoren, die vanuit hun professionele taakstelling zelf geen deel uitmaken van de (pedagogische) civil society, maar deze wel kunnen ondersteunen, activeren en/of stimuleren. Denk aan gemeente (diverse beleidssectoren), CJG, scholen en jeugd- en jongerenwerk. Zij vormen de derde kring rondom het gezin.

De pedagogische civil society krijgt vorm door de interactie tussen al deze actoren. Samen beïnvloeden zij de wijze waarop kinderen en jongeren zich ontwikkelen, dragen ze waarden en normen over, leren ze hun de spelregels van de samenleving en leveren zelf een bijdrage aan die samenleving.

Door je daar als samenleving bewust van te zijn en daarop te anticiperen, krijgt iedere burger als het ware een pedagogische 'taak'. In aansluiting hierop verdient het aanbeveling de pedagogische civil society in samenhang te bekijken.

We hebben dit samengevat in onderstaande matrix. Hierbij worden de verschillende kringen van actoren rondom het gezin weergegeven en daarnaast de mogelijke bijdrage van deze actoren: preventief (voorkomen van opgroei- en opvoedproblemen) of curatief (aankpak van opgroei- en opvoedproblemen) in de verticale as en impliciet of expliciet (doelgericht) in de horizontale as. In het praktijkonderzoek hebben we gekeken hoe die rol van de verschillende actoren wordt ingevuld in de praktijk (curatief versus preventief, impliciet versus expliciet).

Figuur 1 De pedagogische civil society in context

Fysieke en sociale buurtkenmerken

Uit onze inhoudelijke oriëntatie kwam naar voren dat de kracht van de pedagogische civil society niet alleen bepaald wordt door de rol, bijdrage en inzet van de verschillende genoemde actoren en hun onderlinge samenspel. Ook sociale en fysieke buurtkenmerken blijken van invloed. Hoe een buurt is ingericht en opgebouwd en wie erin wonen is in sterke mate bepalend voor het opgroeien van kinderen en jongeren in die buurt. Elkaar kunnen ontmoeten, samen kunnen spelen in openbare ruimtes en vertrouwen hebben in andere buurtbewoners zijn enkele kernwaarden van een sterke pedagogische buurt. Vanuit de onderzochte theorie lijkt het erop dat de pedagogische civil society relatief sterk is in buurten met een hoge SES, weinig doorstroming en veel (openbare) ontmoetings- en speelplekken.

2.3 Opzet van het praktijkonderzoek

'It takes a village to raise a child': uitgangspunt van de pedagogische civil society is een gezamenlijke, collectieve verantwoordelijkheid voor het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren in de buurt c.q. de village. We hebben daarom in het praktijkonderzoek een aantal 'villages' in samenhang geanalyseerd, op basis van de analyse van relevante beleids- en projectdocumenten en interviews met diverse actoren in de village. Op die manier ontstond zicht op de huidige stand van zaken rond de pedagogische civil society in deze villages. De bijdrage van de verschillende actoren (sterke punten, verbeterpunten en kritische succesfactoren) kwam in beeld, evenals de mogelijkheden voor versterking van de pedagogische civil society. We hebben een beschrijving gemaakt van de pedagogische civil society van vijftien verschillende villages. Dit resulteerde in een factsheet per buurt/village, waarin inzicht wordt gegeven in de belangrijkste kenmerken, actoren, succesfactoren en verbeterpunten met betrekking tot de pedagogische civil society. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in hoofdstuk 3 (beschrijvende samenvatting per buurt) en in de losse bijlage (factsheets opvoeden samen met de buurt).

Vervolgens hebben we de vijftien villages onderling vergeleken: hoe komt het dat de pedagogische kracht van de ene buurt sterker is dan de andere? Wat zijn bepalende actoren en factoren hierin? Hoe kan de bijdrage van de verschillende actoren worden versterkt? De overallanalyse leverde kwalitatieve informatie op (tips en tools, do's en dont's).

Geselecteerde buurten

Het praktijkonderzoek bood ruimte voor de analyse van vijftien buurten/villages. Een zorgvuldige selectie was nodig om zoveel mogelijk waardevolle informatie te genereren. Hoewel het praktijkonderzoek geen representativiteit nastreefde, verdiende het aanbeveling om verschillende typen villages in het praktijkonderzoek te betrekken. Juist verschillen leverden naar verwachting de meest uiteenlopende en daarmee waardevolle kwalitatieve informatie op. Daarbij zijn we op zoek gegaan naar villages met goede voorbeelden, omdat daar het meest van valt te leren.

De inhoudelijke oriëntatie had ons bij het opstarten van het praktijkonderzoek reeds duidelijk gemaakt dat de kwaliteit van de (pedagogische) civil society sterk afhankelijk is van de volgende buurt- en buurtkenmerken:

- sociaal-economische status/positie;
- de etnische diversiteit (aandeel niet-westerse allochtonen);
- opleidingsniveau;
- mate van doorstroming in de buurt;
- gemeentegrootte en mate van stedelijkheid.

Ook kwam uit de inhoudelijke oriëntatie reeds naar voren dat het voor het pedagogisch klimaat kan helpen als er bevorderende factoren in buurten aanwezig zijn als gemeenschapsactiviteiten, sociale steun en participatie. Kwaliteit van sociale relaties, groepslidmaatschap, formele en informele netwerken, gedeelde normen, vertrouwen, wederkerigheid en inzet voor de gemeenschap zijn ook belangrijke elementen van sociaal kapitaal (Hermanns, 2007).

De inzichten uit de inhoudelijke oriëntatie (de theorie) zijn leidend geweest voor onze selectie van villages. In bijlage 1 zijn de stappen opgenomen die we hebben gezet voor de selectie van 8 gemeenten en vijftien buurten.

Geselecteerde actoren

Per village hebben we de belangrijkste actoren benaderd. Allereerst hebben we de einddoelgroep zelf benaderd, ouders en jeugdigen, om dit perspectief nadrukkelijk als vertrekpunt mee te nemen. Wie zien zij zelf als belangrijke actoren en welke meerwaarde hebben deze actoren vanuit de beleving van ouders en jeugdigen? Hiertoe hebben we straatinterviews per village uitgevoerd. Per village hebben we zo'n tien ouders en tien jeugdigen geïnterviewd.

Daarnaast zijn we bij de gemeente, de wijk- of Wmo-manager dan wel de ambtenaar jeugd, te rade gegaan welke actoren per wijk het meest interessant waren om in het kader van de pedagogische civil society te interviewen. De gemeente, en specifiek de wijk- of Wmo-manager, heeft over het algemeen in de breedte het beste zicht op de situatie rond de pedagogische civil society in de buurt en de rol die verschillende actoren daar (mogelijk) in spelen. In samenspraak met de wijk- of Wmo-manager werd bepaald welke actoren van belang waren om te bevragen. We zochten in ieder geval naar een vertegenwoordiging uit alle te onderscheiden groepen actoren (zie ook de inhoudelijke oriëntatie). Tevens kwamen we via deze actoren terecht bij andere relevante actoren (sneeuwbalmethode). Ook de straatinterviews hebben geleid tot aanscherping van de lijst met te interviewen actoren.

De vier onderscheiden groepen actoren, die in ieder geval in alle vijftien buurten/villages zijn bevraagd, zijn:

- 1 Het gezin (ouders en jeugdigen) als einddoelgroep (profijtgroep)
 - Kernvragen: welke actoren (of bijvoorbeeld social media) zijn volgens ouders en jeugdigen het meest bepalend in het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren? Bij wie zoeken ouders vooral steun aangaande het opvoeden en opgroeien van hun kinderen, zowel in praktische als adviserende zin? En waarom?
 - Wijze van benaderen: via straatinterviews op plekken waar zij komen (schoolplein, sport, kerk enz.).
- 2 De eerste kring van de pcs: familie, vrienden, burens, peergroup.
 - Kernvragen: welke rol spelen zij aangaande opvoeden en opgroeien? Wat zijn hierin bevorderende en belemmerende factoren en hoe kan die rol worden versterkt (binnen de grenzen van hun mogelijkheden)?
 - Wijze van benaderen: zie a.
- 3 De tweede kring van de pcs: sportvereniging, kerk, moskee, andere vrijwilligersorganisaties
 - Kernvragen: welke rol spelen zij in het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren? Wordt hier expliciet op aangestuurd of is het meer impliciet? Is het meer preventief of curatief? Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren en hoe kan die rol worden versterkt (binnen de grenzen van hun mogelijkheden)? Wat hebben ze daarvoor nodig?
 - Wijze van benaderen: rechtstreeks.

- 4 Gemeente (sport, jeugd, Wmo, RO), CJG, scholen, jeugd- en jongerenwerk
- Kernvragen: is er beleid gericht op versterking van de pedagogische civil society? Waarom wel/niet? Wat doen zij aan ondersteuning en stimulering van de pedagogische civil society? Wat is het effect hiervan? Wat kunnen en willen ze nog meer doen?
 - Wijze van benaderen: rechtstreeks.

Gehanteerde onderzoeksmethoden

We hebben gebruik gemaakt van de volgende onderzoeksmethoden:

Documentanalyse

In de analyse hebben we, naast de interviews met actoren, beschikbare lokale documenten betrokken die informatie gaven over het lokale beleid, lopende projecten, feiten, infrastructuur, rolverdeling en activiteiten op het gebied van de pedagogische civil society. Daarbij ging het om beleidsnotities van gemeente en CJG's, wijkontwikkelingsprogramma's, projectverslagen, activiteitenprogramma's en lokaal reeds uitgevoerde onderzoeken en analyses. Ook hebben we de te interviewen actoren aanvullend om relevante documentatie (beleidsstukken en dergelijke) gevraagd.

Buurtschouw

In elke village hebben we een buurtschouw uitgevoerd om een indruk te krijgen van de sociaal-fysieke elementen van de buurt.

Face-to-face interviews met half-gestructureerde vragenlijsten

We hebben voor de interviews een half gestructureerde vragenlijst per type actor opgesteld. Zie bijlage 2 voor deze vragenlijsten per actor.

2.4 Factsheets per buurt

Alle informatie uit interviews, buurtschouw en documenten hebben we geanalyseerd en gebundeld in een factsheet per buurt. Hierin hebben we ook de belangrijkste succesfactoren en verbeterpunten opgenomen, zodat de buurten er zelf meteen concreet aan de slag mee konden. In de losse bijlage 'Factsheets opvoeden samen met de buurt' zijn de uitgewerkte factsheets per buurt/village opgenomen. Deze factsheets zijn afgestemd en goedgekeurd door de betrokken contactpersonen van de gemeente van de villages.

3 Beschrijving per buurt

3.1 Kenmerken van de buurten

In de inhoudelijke oriëntatie hebben we de criteria bepaald voor de selectie van de buurten, zie toelichting 2.3. Op basis daarvan zijn de volgende villages geselecteerd met belangrijkste buurtkenmerken, weergegeven in onderstaande tabel:

	Buurt	Gemeente	Grootte gemeente	Mate van stedelijkheid*	SES van de buurt**	Hoog *** percentage allochtonen	Vinex	Communities that Care
1	De Beverwaard	Rotterdam	610.386	2	Laag	X		X
2	Middengebied- Noord	Rotterdam	610.386	1	Midden/Hoog	X		X
3	De Zuid	Huizen	41.726	2	Laag/ Midden			
4	De Filosofenbuurt	Huizen	41.726	3	Midden/Hoog		X	
5	Schutskamp	Den Bosch	140.687	2	Laag			
6	De Grote Wielen	Den Bosch	140.687	4	Midden/Hoog		X	
7	Sneek: Noorderhoek	Sudwest Fryslân	82.445	2	Laag	X		
8	Blauwhuis	Sudwest Fryslân	82.445	5	Midden/Hoog			
9	Kersenboogerd	Hoorn	70.697	2	Laag	X	X	
10	Risdam	Hoorn	70.697	3	Midden/Hoog	X	X	
11	De Blokken	Hellendoorn	35.747	3	Laag			
12	Marle	Hellendoorn	35.747	5	Midden/Hoog			
13	Dauwendaele	Middelburg	48.030	2	Laag			
14	Nieuw- en Sint Joosland	Middelburg	48.030	5	Midden/Hoog			
15	Ameide	Zederik	13.342	5	Midden/Hoog			

* 1= zeer sterk stedelijk; 2= sterk stedelijk; 3= matig stedelijk; 4= weinig stedelijk; 5= niet stedelijk.

** schatting op basis van gemiddeld inkomen en op basis van gesprekken.

*** meer dan 25%

Hieronder volgt voor elke buurt een korte beschrijving, als opmaat naar de overallanalyse in hoofdstuk 4. Van elke buurt wordt een korte schets gegeven van de pedagogische kracht in de buurt, vertaald in de matrix die ook in het literatuuronderzoek was opgenomen. We starten met de buurten met een lage SES. Vervolgens volgen buurten met een gemengde/gemiddelde tot hoge SES. Deze beschrijvingen zijn een samenvatting van de uitgebreide factsheets.

3.2 Lage SES-buurt

3.2.1 De Beverwaard – gemeente Rotterdam

Twee gezichtenbuurt, ruim, eengezinswoningen, moderne armoede, 47% niet westerse-allochtonen

De Beverwaard is een 'stadswijk in de polder', een relatief jonge buurt van dertig jaar oud. Er is veel moderne armoede in de buurt, honderddertig gezinnen maken gebruik van de voedselbank. Het is een buurt met veel groen, speelvoorzieningen en een betrokken dorps sfeer. Maar het is ook een buurt van problemen, conflicten en incidenten zoals een schietpartij. Er

zijn vooral enkele woonbuurten met een concentratie van kwetsbare gezinnen, botsende leefstijlen en woonoverlast. Er zijn drie basisscholen verdeeld over vijf locaties, peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, diverse sport- en creatieve verenigingen en diverse buurtwinkels en een winkelcentrum. De laatste jaren is veel ingezet op de overlast.

Pedagogische kracht van de buurt

Volgens professionals zijn ouders eerst verantwoordelijk voor de opvoeding. Onderzoek (CtC, zie verder) laat zien dat veel ouders hun kinderen onvoldoende in de gaten houden, begeleiden en niet weten met wie ze omgaan. Veel komt voort uit problemen zoals echtscheiding, schulden en moderne armoede. Door ouders worden familie en de school, maar ook sportverenigingen en het welzijns- en jongerenwerk, als medeopvoeders genoemd. In het Jeugdpreventieplan 2011-2014 staat de methodiek van Communities that Care (CtC) centraal. CtC is een buurtgerichte preventiemethodiek om probleemgedrag van jongeren te voorkomen of terug te dringen en een buurt te creëren waarin jongeren zich optimaal kunnen ontwikkelen. Het doel is dat alle buurtpartners, vanuit hun eigen kracht én vanuit een gezamenlijk en eenduidig pedagogisch gedachtegoed, bijdragen aan een positief opvoed- en opgroei-klimaat voor de jeugd. Op dit moment gebeuren op diverse plekken en bij diverse organisaties in de buurt goede dingen maar het aanbod en de boodschap zijn nog gefragmenteerd. Bovendien wordt niet alle jeugd bereikt. Scholen spelen een cruciale rol in het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren: via het onderwijs wordt alle jeugd bereikt en scholen beschikken over professionals. Via sportverenigingen wordt een grote groep jongeren bereikt. Er is veel aandacht voor de maatschappelijke waarde van sportverenigingen door de inzet van een sportpedagoog, de schoolsportvereniging en sportplusvereniging. Wel wordt geconstateerd dat er, met de nodige ondersteuning, ook op pedagogisch vlak nog veel te verbeteren valt bij de sportverenigingen.

3.2.2 Dauwendaele – gemeente Middelburg

Twee gezichtenbuurt, veel nationaliteiten, weinig sociale samenhang

Dauwendaele is een ruim opgezette, rustige buurt. In de buurt staat een middelbare school en er zijn drie basisscholen. Er is een winkelcentrum dat er enigszins ouderwets, maar wel onderhouden uitziet. In de middag gaat jongerencentrum The Basement open. Er is ook nog een ander buurthuis, waar ook het een en ander voor jongeren wordt gedaan.

Dauwendaele wordt gezien als een buurt die toe is aan een positieve impuls. De buurt is qua etniciteit erg gemengd, er zijn zo'n veertig nationaliteiten. Door al deze verschillende nationaliteiten is het lastig een gemene deler te vinden; er is dan ook weinig sociale samenhang. Het lijkt erop dat mensen met een lage SES vaak in Dauwendaele terechtkomen. Dit betekent een concentratie van problemen in een klein gebied. Daarbij gaat het om armoede, eenoudergezinnen, laag opgeleiden, sociaal zwakkere milieus, vluchtelingen met wie het niet goed gaat. Er is ook veel verloop van bewoners. Daar staat tegenover dat er ook delen in de buurt zijn waar mensen tevreden zijn en er geen opvallende problematiek is.

Pedagogische kracht van de buurt

Positieve punten van het opvoedklimaat in Dauwendaele is dat overal kinderen spelen, het redelijk veilig is, mensen goed opletten, het groen is en delen autovrij zijn. Het opvoed- en opgroei-klimaat in Dauwendaele vraagt echter ook om aandacht en wordt doorgaans als matig omschreven. Bij een aantal gezinnen is het al mis aan de basis: de opvoedvaardigheden zijn zwak en vanuit school komen signalen hierover. Mensen zeggen wel eens op te passen/op te letten op andermans kinderen, bijvoorbeeld de kinderen van de buren, of vriendjes die komen spelen. Familie en vrienden worden genoemd als medeopvoeders. Daarbij gaat het om helpen met oppassen en opletten en normen en waarden aanleren. Buurtgenoten worden door niemand genoemd. Enkelingen noemen de school en soms ook de sportvereniging. Hun rol bestaat uit regels aanleren, goed gedrag aanleren en ondersteuning in de sociaal emotionele ontwikkeling. Ouders vinden dat ze gedeeltelijk worden betrokken bij de rol die de school vervult. Actoren die bewoners niet expliciet noemen, maar die wel een rol spelen zijn het jongerenwerk (o.a. The Basement) de woningbouwvereniging (financiële bijdrage zwerfvuilproject), de politie (van sociale problematiek tot strafbare feiten) en Stichting Dauwendaele (buurthuis).

3.2.3 De Blokken, Nijverdal – gemeente Hellendoorn

Jaren '60 autochtone volksbuurt, deels gerenoveerd, zowel blijvers als doorstromer

De Blokken is een typische jaren '60 volksbuurt. Een deel van de buurt is naar tevredenheid van de bewoners opgeknapt. Deze renovatie (buurtontwikkelingsplan) had ook als doel de groep minder sociaal vaardige gezinnen in de buurt meer te spreiden. De sfeer in de buurt is redelijk open, maar er moet weer ingezet worden op sociale

samenhang in de buurt. Op sommige plekken wonen al heel lang dezelfde bewoners, en zij kennen elkaar goed. Op andere plekken zijn er meer koopwoningen bijgekomen, maar dit zijn vooral starterswoningen. Deze bewoners stromen vaak weer door. Dit komt de saamhorigheid niet ten goede.

Pedagogische kracht van de buurt

Het beeld van het opvoedklimaat is wisselend. Enerzijds zijn er voor kinderen voldoende speelmogelijkheden, kunnen ze overal veilig komen en houdt men elkaars kinderen ook in de gaten als ze buitenspelen. Anderzijds wordt geconstateerd er meer voorzieningen nodig zijn voor kinderen om zich te kunnen ontwikkelen omdat het een buurt is met een lagere sociaal economische status. Er zijn veel gezinnen met financiële problemen. Voor jongeren is er behoefte aan een uitgaansgelegenheid en meer hangplekken.

Bewoners zeggen wel eens op te letten op kinderen of ze aan te spreken op hun gedrag. De meeste ouders noemen opa, oma en vrienden als degenen die naast zij zelf een rol spelen in de opvoeding van hun kinderen door op te passen, op te letten, normen en waarden aan te brengen en gedragsregels aan te leren.

Buren worden ook door velen genoemd als hun kinderen daar spelen of wanneer ze buitenspelen. School, sportverenigingen en/of muziekscholen spelen ook een rol in het opvoeden en opgroeien van de kinderen in de buurt. School besteedt veel aandacht aan ouderbetrokkenheid en wil op korte termijn dé ontmoetingsplek worden voor kinderen tussen de 0 -13 jaar en hun ouders. Actoren die niet door bewoners zijn genoemd, maar die wel een rol spelen in het opvoeden en opgroeien van kinderen, zijn het jongerenwerk, het opbouwwerk en de buurtsuper. Deze laatste zorgt bijvoorbeeld voor iets te drinken en wat lekkers bij de zwerfvuilophaalactie in de buurt die jaarlijks wordt georganiseerd door het Buurt Beheer Blokken en een school voor basisonderwijs.

3.2.4 De Schutskamp – gemeente 's-Hertogenbosch

Jaren '60 volksbuurt, deels gerenoveerd, twee gezichtenbuurt, veel nationaliteiten

De buurt is eind jaren '60 gebouwd. Inmiddels is een deel van de buurt opgeknapt, het andere deel is dringend aan vernieuwing toe. Er is een winkelcentrum aan de grens met de buurt Kruiskamp met winkels, een sociaal cultureel centrum en een bibliotheek. Er zijn twee basisscholen in de buurt. De buurt is qua nationaliteiten erg gemixt.

De buurt kent ook een groot aandeel 'echte Bosschenaren'. Aan de rand van de buurt wonen de wat hoger opgeleiden.

Het buurtklimaat is niet heel gesloten, maar er zijn ook niet echt gedeelde normen en waarden zoals deze soms in autochtone volksbuurten kunnen voorkomen. In welke mate bewoners bij elkaar betrokken zijn, verschilt per deel van de Schutskamp. Er zijn twee speelveldjes, een voor kleine kinderen en een voetbalveldje voor de wat oudere kinderen. Verder is er nog het Schutskamppark, dat ligt naast een ouderencentrum. Omwonenden geven aan dat kinderen daar niet welkom zijn om te spelen vanwege de geluidsoverlast.

Pedagogische kracht van de buurt

Het opvoeden en opgroeien in de Schutskamp wordt als matig/redelijk bestempeld. Positieve punten zijn de voorzieningen voor kinderen en de jongerenraad. Meer aandacht moet er zijn voor de talentontwikkeling van kinderen en pedagogische onmacht van ouders. In beide buurten worden dan ook professionals ingezet die zich richten op opvoedondersteuning, kinderactiviteiten en het stimuleren van actieve inzet van buurtbewoners voor hun buurt. Bewoners spelen zelf een rol in het opgroeien van kinderen door ze aan te spreken op straat of door als vrijwilliger mee te helpen bij activiteiten.

Familie en partners dragen bij aan de opvoeding door te helpen met opletten, oppassen en opvoeden van de kinderen. De school wordt ook genoemd door de ouders. Hun rol bestaat, naast het aanleren van schoolse vaardigheden, ook uit omgang met anderen aanleren en het bieden van sociaal emotionele ondersteuning. Ook internet speelt een grote rol. Jeugdigen noemen ouders, vrienden, broer/zus, leerkracht/mentor, oma/opa, kerk/moskee, familie en sporttrainers. Ze leren je hoe te gedragen, naar iemand te luisteren, normen en waarden, God te aanbidden, omgaan met anderen en respect tonen. De welzijnsorganisatie wordt niet als expliciete actor genoemd, maar draagt wel bij middels het CJG, opvoed- en opgroei-ondersteuning, kinderwerk en sportwerk. Ook kent De Schutskamp een Wijkraad die onder meer heeft bijgedragen aan het opzetten van de jongerenraad.

3.2.5 Kersenboogerd – gemeente Hoorn

80-er jaren nieuwbouwbuurt, twee gezichtenbuurt, negatief overheerst, veel nationaliteiten

De buurt Kersenboogerd is een typische nieuwbouwbuurt uit de jaren '80 met nieuwbouw winkelcentrum en allerlei voorzieningen zoals winkels, een station en scholen. De buurt kent twee gezichten: ten zuiden van het spoor is een winkelcentrum waar mensen op een terrasje zitten en boodschappen doen. De Noordzijde is echt een probleembuurt.

Vooraf in het centrumgebied is er een concentratie van Antilliaanse bewoners en zijn het zaken als vuilproblematiek, illegaal grof afval, overlast van hanggroepen, onoverzichtelijk situaties, en weinig sociale controle die mensen bezighouden. Dit deel van de buurt wordt ook wel een planologische misstap genoemd. De bouw is eenzijdig door veel woningen van dezelfde omvang met een verhuurklasse in het goedkoopste segment en alleen huurwoningen. De focus van deze beschrijving ligt op dit deel van de buurt.

Pedagogische kracht van de buurt

Het opgroei-klimaat in de buurt is kritisch. Er is veel criminaliteit, veel glas op straat, onveiligheid door verkeerssituaties en weinig sociale cohesie. Veel kinderen groeien op in zwak-pedagogische gezinnen. Er zijn weinig speelplekken en voor jongeren is weinig te doen.

Familie en vrienden spelen voor bewoners een rol in de opvoeding, door op te passen bijvoorbeeld. School speelt ook een rol, bijvoorbeeld door gedragsregulatie, aanleren van normen en waarden en omgaan met elkaar. Buurtgenoten worden alleen genoemd met een rol in het corrigeren. Voor adviezen gaat men naar andere ouders, het consultatiebureau en de huisarts. De jeugd noemt na ouders, vrienden en familie vooral de sporttrainer als belangrijke persoon voor hen, gevolgd door de leerkracht. Opvallend is dat een groot aantal mensen vrijwilligerswerk doet en begaan is met de buurt/jeugd. Actoren die niet werden genoemd door bewoners, maar die wel een bijdrage leveren aan het opvoeden en opgroeien van jeugdigen, zijn het CJG (signaleren, bieden hulp), Helpende Hand (voor zorgmijdende gezinnen met meervoudige problematiek) en het jeugd- en jongerenwerk (welzijnsactiviteiten voor jeugdigen, maar problemen van jeugdigen zijn vaak te heftig hiervoor).

3.2.6 Noorderhoek (Sneek) – gemeente Súdwest Fryslân

Arbeidersbuurt, kleine jaren '40 – '60 woningen, veel middelengebruik, hoge doorstroom en vaste groep inwoners

De Noorderhoek in Sneek bestaat uit twee gedeelten (Noorderhoek 1 en 2). De buurt heeft veel groen, de woningen zijn over het algemeen klein en staan dicht op elkaar. Aan de rand staan enkele flats. Het type woningen maakt dat er veel mensen wonen met een laag inkomen en een lage sociale economische status, wat ook veel middelengebruik met zich meebrengt.

Enerzijds is er een groep bewoners die al heel lang in de buurt woont, anderzijds is het een buurt voor starters en is de doorstroom hoog. Het verschilt per straat. Delen van de buurt zijn of worden geherstructureerd. Het gebruik van de buitenruimte kan tot botsingen leiden. Er wordt positief gesproken over de buurt zelf maar niet over de bewoners ervan. Ouders geven aan dat er veel asociale buurtgenoten en jongeren in de buurt zijn. In de buurt is een supermarkt, sportverenigingen bevinden zich buiten de buurt.

Pedagogische kracht van de buurt

Er staan twee basisscholen in de buurt, er is een zeer actieve buurtvereniging en een wijkplatform. De scholen constateren dat er veel problemen zijn bij de mensen in de buurt. Ook lijkt de tolerantie ten opzichte van elkaar en elkaars leefgewoonten af te nemen. Door de centrale positie spelen de scholen een belangrijke rol bij de opvoeding van kinderen. Scholen stellen zich nadrukkelijk open op voor vragen van ouders en in gesprekken komen opvoedvraagstukken aan bod. Er is schoolmaatschappelijk werk en regelmatig contact met jeugdzorg. Andere belangrijke actor is de buurtvereniging. Ze organiseren diverse activiteiten voor de jeugd. Bewust wordt geprobeerd sociale cohesie te vergroten, ook tussen de generaties. Eens per jaar wordt er gekampeerd bij het gebouw van de buurtvereniging. De vrijwilligers nemen zoveel mogelijk tijd om met de kinderen te spreken en ook met de ouders als hier behoefte aan is. Ten slotte worden er vanuit het CJG opvoedcursussen centraal in Sneek aangeboden. Ook is er een project La mama's om jonge moeders (tot 23 jaar) met elkaar in contact te brengen zodat ze ook onderling steun ervaren.

3.3 Midden tot hoge SES-buurt

3.3.1 Ameide – gemeente Zederik

Zelfredzame geïsoleerde kern, kerkelijk, gesloten cultuur

Ameide is een rustige en groene historisch trekpleister die veel toeristen trekt. De natuurlijke grenzen van de Lek en de weilanden zorgen ervoor dat het leven zich echt in het dorp afspeelt. De kerkelijke binding is er sterk.

foto: Pieter Haringsma, www.picturesofholland.nl

Iedereen kent elkaar en men is zorgzaam voor elkaar, mensen raken niet snel in een sociaal isolement. Deze sterke sociale cohesie heeft ook een keerzijde; nieuwkomers integreren moeilijk en er wordt veel geroddeld en op elkaar gelet. Over problemen wordt moeilijk gesproken, in dat opzicht is Ameide erg gesloten. Wat betreft een groot probleem in de kern, namelijk het drank- en druggebruik van jongeren, is daar wel vooruitgang in geboekt. Dit probleem is sinds anderhalf jaar bespreekbaar. In het dorp zijn drie kerken, twee scholen, twee cafés, een dorpshuis, een winkelcentrum en een aantal sportverenigingen. Ondanks de kleine omvang weet Ameide zich te redden met beperkte inzet van gemeentelijk gesubsidieerde diensten.

Pedagogische kracht van de buurt

Buren, grootouders en overige naaste familie spelen een rol in de opvoeding doordat ze oppassen. Verder lijkt sociale controle door bewoners dermate onderdeel van de kern dat het niet expliciet genoemd wordt. De sportvereniging heeft een rol in het aanleren van normen en waarden, opvangen, ondersteunen en begeleiden. Ook school wordt genoemd. De ouderbetrokkenheid bij school wordt wel minder doordat steeds meer ouders werken. De kerk heeft een rol in het aanleren van moraal en respect. De kerk heeft tevens een jeugdraad en jeugdpastoraalnetwerk. Het CJG/JGZ draagt bij aan advisering en controle bij problemen als drugs, ADHD en PDD NOS. Een actor die wel een rol speelt, maar die bewoners niet expliciet hebben benoemd, is de politie. De wijkagent wordt geaccepteerd en heeft een opvoedkundige taak, corrigeert op gedrag en draagt bij aan de aanpak van drank- en drugsmisbruik.

3.3.2 Blauwhuis – gemeente Súdwest Fryslân

Rijk verenigingsleven en veel buurtcontacten (gemiddelde SES)

Blauwhuis is een klein en rustig dorp in de provincie Friesland met ruim vijfhonderd inwoners. Als omliggende woningen en kleine kernen meegeteld worden, zijn er ongeveer duizend inwoners. Het dorp kenmerkt zich door veel actieve vrijwilligers en veel zelforganisatie. Het dorp bestaat uit goed verzorgde eengezinswoningen, er is centraal in het dorp een basisschool

maar ook een verzorgingshuis. Bewoners kennen elkaar en er is veel buurtcontact. Stichting dorpsbelang vervult een centrale rol binnen het dorp. Jaarlijks organiseren ze een aantal activiteiten, waaronder een groot feest. De opbrengsten hiervan worden o.a. gebruikt om activiteiten voor de jeugd te financieren. De activiteiten voor kinderen vinden vooral plaats in het jeugdhuis Siesa. Het dorp heeft drie jeugdketen die op het erf van een particulier staan. Deze worden door de gemeente gedoogd en gewaardeerd omdat jongeren hierin zelf actief zijn.

Pedagogische kracht van de buurt

Ouders worden gezien als belangrijkste opvoeder. Buren worden genoemd als het gaat om oppassen en spelen. De bewoners komen elkaar op verschillende momenten tegen in het dorp (sportvereniging, op straat, etc.): als er problemen zijn met kinderen spreken ze elkaar er op aan. De school speelt een centrale rol, o.a. voor het aanleren van normen en waarden. Ook vrijwilligers bij het jeugdhuis zijn een aanspreekpunt bij problemen. Bij problemen met kinderen wordt met de ouders gesproken. De jeugdketen ontstaan vaak vanuit vriendengroepen. Ze regelen zelf een oude caravan en verbouwen deze. Op deze manier is er veel zelfwerkzaamheid. Jongerenwerkers bezoeken de keet eens per jaar en geven voorlichting over o.a. alcoholgebruik. Met de gemeente wordt een gedoogcontract afgesproken. De eigenaar van het erf waarop de keet staat, veelal een van de ouders, is medeverantwoordelijk voor het toezicht. Vanuit de stichting dorpsbelang is een fietstocht langs de keten georganiseerd om zo de jongeren betrokken te houden bij het dorpsleven.

3.3.3 Marle – gemeente Hellendoorn

Kleine, actieve gemeenschap, kleine zelfredzame kern, verspreide boerderijen, sterke sociale cohesie

Marle is een rustige en groene buurtschap zonder dorpskern. De boerderijen liggen ver uit elkaar, men heeft geen directe burens. De aanwezige voorzieningen zoals school en de voetbalvereniging zijn dan ook cruciaal voor de sociale verbinding. Bewoners hechten veel belang aan deze voorzieningen en hebben daar dan ook allemaal een mening over.

Bewoners vinden Marle een fijne plek om te wonen door het groen en de vriendelijke sfeer. Mensen zijn heel betrokken en staan voor elkaar klaar. Sommige mensen in Marle kiezen er echter voor zich af te sluiten. Mensen met interesse in wat de Marlenaar beweegt, worden opgenomen in de gemeenschap, ook nieuwkomers. Er is echter weinig nieuwe toevoer omdat de huizen in Marle duur zijn. Marle heeft één speeltuin, maar daar wordt weinig gebruik van gemaakt. Iedereen heeft zijn eigen 'speelboom' in de tuin staan.

Pedagogische kracht van de buurt

De ruimte en veiligheid die Marle biedt, past goed bij het gedachtegoed van ouders. Kinderen zijn bijna allemaal echte buitenkinderen en ze groeien veilig en vrij op. Als kinderen samen willen spelen gebeurt dat op afspraak en gaan kinderen bij elkaar thuis spelen. Er zijn verder geen speeltuintjes of openbare ontmoetingsplekken op loopafstand waar men elkaar tegenkomt. Voor kinderen ouder dan 12 of 15 is er opeens weinig meer te doen. Er is een voetbalvereniging die erg actief is in het dorp, maar voor de rest moeten jongeren voor activiteiten naar Nijverdal. Het nieuwe Buurthuis probeert jongeren zodra het geopend is meer te betrekken met activiteiten.

De ouders noemen familie en vrienden als degenen die een belangrijke rol spelen in het opvoeden en opgroeien van hun kinderen. Zij helpen met oppassen en opletten en hebben de verantwoordelijkheid wanneer de kinderen daar spelen. Ook buurtgenoten vervullen deze rol. De school wordt door ouders genoemd met een rol van lesgeven, normen en waarden bijbrengen, sociale vaardigheden, gedragsregulatie, omgaan met elkaar. Ook de voetbalvereniging wordt genoemd. Bijna alle jeugdigen in Marle zijn hier lid van en de vereniging draagt bij aan het aanleren van respect voor elkaar, ook tijdens het spel. Ouders vinden dat ze goed betrokken worden bij de rol die deze mensen en organisaties hebben in de (mede-)opvoeding van hun kinderen. Het welzijnswerk ondersteunt verenigingen bij het bereiken van jeugdigen.

3.3.4 Middengebied-Noord – gemeente Rotterdam

Buitenwijk, Arbeidershuisjes & flats, Veel samengestelde gezinnen, Bevolking gemêleerd

Het Middengebied-Noord is een buitenwijk van een grootstedelijk gebied. Het kenmerkt zich door ruimte en groen, maar er zijn verschillende gebieden te onderscheiden. Rustige delen met arbeidershuisjes, stadsbuurten met veel flats en ruim opgezette buurten met rijtjes-, geschakelde-, en vrijstaande huizen. De bewonersgroep is

gemêleerd, zo'n 30% is van allochtone afkomst. In 'sportdorp' wonen relatief weinig allochtonen en het staat bekend als een ons-kent-ons dorp. In Groenhagen/Tuinhoven zijn mensen meer op zichzelf en is er ook meer overlastgevend gedrag.

Er zijn verschillende sportverenigingen, een speeltuinvereniging en er wordt door het jongerenwerk veel georganiseerd. Middengebied-Noord kent vier basisscholen en een Vmbo.

Pedagogische kracht van de buurt

Een aantal moeders is van mening dat opvoeden puur en alleen de verantwoordelijkheid van de ouders is. Familie en vrienden worden genoemd vooral voor het oppassen en soms voor advies en steun. Buurtgenoten houden wel eens een oogje in het zeil op straat. Scholen worden belangrijk gevonden: via het onderwijs wordt alle jeugd bereikt. Een aantal faciliteiten en kenmerken geldt voor alle vier de basisscholen. Zo zetten ze allen sociale vaardigheidsprogramma's in. Ook beschikt iedere school over een ouderconsulent en een ouderkamer. Verder wordt elke school ondersteund door een zogeheten buurtmakelaar, die verbindingen legt tussen school en buurtorganisaties. Met de komst van het stadsbrede programma 'Beter Presteren', dat de nadruk legt op taal en rekenen en scholen stuurt op CITO eindcijfers, staat de buurtmakelaar echter op losse schroeven. Ook burgerschap vormt tegenwoordig een vast onderdeel van het onderwijsprogramma. Het doel hiervan is dat scholen kinderen laten kennismaken met de verschillen in de samenleving en dat ze zorgen voor het overdragen van kennis van verschillende culturen binnen de samenleving.

Sportverenigingen zoals Voetbalvereniging Overmaas krijgen ondersteuning van een sportpedagoog. De voetbalvereniging heeft relatief veel kinderen met een 'rugzakje'. De inzet van een sportpedagoog is wenselijk omdat trainers en leiders verschillend zijn. Ook de speeltuinvereniging Varkenoord biedt een positieve omgeving om een pedagogische boodschap aan kinderen mee te geven. Dat gebeurt nu nog te weinig.

3.3.5 Nieuw- en Sint Joosland – gemeente Middelburg

Op de Middelburg aangewezen voor voorzieningen, stabiele woonomgeving, redelijk gesloten dorpscultuur

Nieuw- en Sint Joosland is een kleine kern, die sinds 1966 bij de gemeente Middelburg hoort. Er staan veel lage eengezinswoningen, het is groen en het oogt rustig. Er zijn geen winkels (meer) te vinden in dit dorp. De dorpsbewoners zijn op de stad aangewezen om hun boodschappen te doen. Middelburg ligt wel dichtbij. Er heerst in

Nieuw- en Sint Joosland nog een sterke dorpscultuur met bewoners die ervoor kiezen in Nieuw- en Sint Joosland te wonen. Er is een redelijk grote sociale controle en van bewoners wordt verwacht dat ze zich conformeren aan heersende normen en waarden. Er wonen bijna geen allochtonen. In Nieuw- en Sint Joosland is een basisschool met een schoolplein, een grote speeltuin naast de school, een dorpshuis, een trapveldje en één of twee cafés.

Pedagogische kracht van de buurt

Kinderen groeien goed op in Nieuw- en Sint Joosland. Ze zijn veel buiten en de omgeving is veilig en beschermd. Er is veel samenhang en toezicht, het dorp is gemoedelijk. Voor oudere kinderen is er weinig te beleven. Belangrijke factoren die bijdragen aan een positief opvoedklimaat en focus op het eigen dorp in Nieuw- en Sint Joosland zijn:

- homogeniteit in bewoners;
- sociale controle;
- kleinschaligheid;
- een rijk verenigingsleven;
- jeugd met dagbesteding.

Familie en vrienden helpen het meest mee bij het opvoeden en opgroeien van de kinderen, zoals oma's en opa's die helpen opletten en oppassen. Ook buurtgenoten hebben deze rol. De school en de BSO hebben een rol in lesgeven, opvang, vastigheid aanleren, een sociaal aspect en de kinderen leren delen. Fatsoensnormen aanleren wordt ook nog genoemd als een rol voor de school, maar deze rol heeft ook de sportvereniging bijvoorbeeld, alsook het aanleren van respect en omgaan met elkaar. Ouders vinden dat ze heel goed worden betrokken rondom de opvoeding bij school, de BSO en de sportvereniging. Actoren die bewoners niet expliciet noemden, maar die wel een rol spelen, zijn de wijkmanager en het opbouwwerk (ondersteuning bij pedagogische activiteiten) en diverse verenigingen.

3.3.6 De Zuid – gemeente Huizen

Gemêleerde buurt, dorpse uitstraling, wisselend positief over buurtcontacten

Wijk De Zuid ligt in het centrum van Huizen, vlak onder het winkelgebied in het centrum. De buurt oogt heel dorps met lage eengezinswoningen, bakstenen bestrating en veel bomen. De buurt is fiks bebouwd en begrensd door drukke wegen. De buurt is een mix van huur- en koopwoningen, arm en rijk en allochtoon en autochtoon. Er zijn weinig speelplekken maar door

de vele doodlopende wegen kunnen kinderen ook nog best op straat spelen. Voor de oudere jeugd zijn weinig speelmogelijkheden. De meningen over contacten tussen bewoners zijn wisselend positief en kritisch.

Pedagogische kracht van de buurt

Het algemene beeld is dat De Zuid een prettige buurt is waar kinderen goed kunnen opgroeien. Het is geen grote stad, de sfeer is goed, iedereen kent elkaar, er is weinig tot geen criminaliteit, de veiligheid is goed, er is sociale controle, er zijn steeds meer gezinnen met kinderen. De ontevredenheid over de speelmogelijkheden is opvallend. Ook wordt aangegeven dat er voor de oudere jeugd weinig te doen is.

Voor ondersteuning bij de opvoeding worden familie en vrienden genoemd. Zij passen en letten op. Ook burens worden enkele keren in dit opzicht genoemd, maar zij hebben dan geen opvoedkundige rol, maar een oplettende rol. Ook school speelt een belangrijke rol. Zij leren kinderen hoe zich te gedragen, normen en waarden, ze geven kinderen vertrouwen en laten ze veilig en gehoord voelen. Ouders voelen zich betrokken bij school. Ten slotte wordt de sportvereniging genoemd. Actoren die een rol spelen in de buurt, maar niet expliciet door bewoners en jeugdigen werden genoemd, zijn het jongerenwerk en het CJG. Het jongerenwerk biedt zowel preventief recreatieve activiteiten als inzet op hinderlijke en overlastgevendende groepen jongeren. Het CJG bereikt ouders via intermediaire organisaties. Zo organiseert het CJG op scholen koffieochtenden over opvoedkundige thema's (ongehoorzaamheid, regels en grenzen, gaming) en worden docenten en kinderopvangleidsters geïnformeerd over het CJG.

3.3.7 De Groote Wielen – gemeente 's-Hertogenbosch

Nieuwbouwbuurt, prille sociale cohesie, veel hoogopgeleiden

De Groote Wielen is een nieuwbouwbuurt aan de rand van 's Hertogenbosch aan de kant van Rosmalen. De buurt is nog in aanbouw. Toegangswegen zijn nog niet helemaal duidelijk. Woningen en scholen zijn gebouwd, er is een gezondheidscentrum en veel ruimte voor sportvoorzieningen. In totaal komen er vijf basisscholen, ook wel Kindercentra genoemd. Het gaat om een brede

schoolgedachte waarbij de basisschool gecombineerd is met peuterspeelzalen, buitenschoolse opvang, kinderopvang en sportzalen. Er is door deze combinatie een doorgaande lijn van 0-12 jaar.

Omdat de buurt helemaal nieuw is bestaan er nog weinig sociale verbanden. De buurt wordt gekenmerkt door veel hoogopgeleide tweeverdieners die veelal ook van buiten 's Hertogenbosch of Rosmalen komen. Er zijn een aantal winkels en een snackbar die ook een ontmoetingsfunctie hebben. Zo organiseert de supermarkt een knutselclub op woensdagmiddag. Kopers van de woningen uit een zelfde straat worden vooraf met elkaar in contact gebracht; vanuit deze contacten zetten bewoners zich soms actief in voor de eigen buurt.

De buurt krijgt speelvoorzieningen en speelveldjes, maar deze zijn deels nog in aanleg. De meeste kinderen vinden dat er genoeg georganiseerd wordt, zoals schoolkamp, spelletjesmiddagen, voetbalwedstrijdjes en dergelijke. Een aantal kinderen van 12 jaar en ouder vindt juist dat er te weinig georganiseerd wordt. Voor de oudere jeugd zijn nu nog weinig ontmoetingsplekken. Hoewel er nu nog vooral jonge kinderen wonen, zal in de toekomst de behoefte aan plekken voor 12+ groeien.

Pedagogische kracht van de buurt

De Kindercentra (brede scholen) hebben een belangrijke ontmoetingsfunctie voor ouders. Hier ontstaan veel contacten als kinderen met elkaar gaan spelen. Buren wordt soms wel gevraagd om op elkaars kinderen te letten, maar dit gaat niet altijd even spontaan. Ontmoeting voor ouders met kinderen tot 4 jaar is geen vanzelfsprekendheid. Vanuit het CJG probeert men ouders wel met elkaar in contact te brengen.

Het opvoeden en opgroeien in De Groote Wielen wordt positief bestempeld. Veel mensen kijken ook open en positief naar de toekomst, ze gaan een toekomst opbouwen. Er is een grote voetbalvereniging (OJC Rosmalen) en veel water (zeilsport). De sportvereniging heeft volgens de helft van de ouders ook een rol in de opvoeding. Kinderen leren hier ook normen en waarden aan, omgaan met elkaar, respect tonen voor elkaar, ook tijdens wedstrijden.

3.3.8 Filósofenbuurt – gemeente Huizen

Rijke Vinexwijk, echte woonbuurt, bewoners op zichzelf

De Filósofenbuurt is een rijke buurt met ruime woningen. De straten zijn breed opgezet wat buiten ook veel ruimte creëert. Er zijn grasveldjes met speeltoestellen, brede trottoirs en veel parkeerplaatsen te vinden. De buurt ligt aan het Gooimeer waar ook een strandje is. Verderop is daar een klein skateparkje. De buurt heeft veel voorzieningen

voor buitenactiviteiten. De openbare speelplekken worden gewaardeerd. Bewoners zijn erg positief over hun buurt. Daarom is het opmerkelijk dat de instellingen een heel ander beeld hebben van de buurt. Zij vinden de buurt statig, kil, strak, met weinig stiekeme speelmogelijkheden.

Pedagogische kracht van de buurt

Bewoners beoordelen het opgroeiklimaat van goed tot heel goed. Ouders letten op elkaars kinderen, (veel ramen in de huizen), het is rustig, het is breed opgezet, bos en strand dichtbij, het is autoluw, school is dichtbij, veel kinderen, je kunt veel doen, er is geen criminaliteit of vernieling. Kinderen zijn ook tevreden, jongeren vinden dat er iets meer te doen mag zijn. Medeopvoeders zijn volgens bewoners familie en vrienden door op te passen. Buurtbewoners doen dit soms ook. De crèche, de kinderopvang en de buitenschoolse opvang worden ook genoemd: de kinderen zitten daar vaak, dus zij spelen automatisch een rol. Die bestaat dan uit het bijsturen van gedrag, omgaan met elkaar en corrigeren. De school speelt ook een rol volgens deze ouders, namelijk door het aanleren van sociale vaardigheden, niet pesten, normen en waarden aanleren, respect en omgaan met elkaar. Aan de sportvereniging wordt dezelfde rol toegekend als aan school. Naast familie en vrienden, worden ook internet en het consultatiebureau ingezet voor pedagogische adviezen.

4 Buurtanalyse

In dit hoofdstuk staat op basis van de informatie uit de vijftien buurten een overkoepelende buurtanalyse. De buurtanalyse is niet representatief voor heel Nederland (immers, er zijn slechts vijftien buurten onderzocht), maar biedt wel nuttige kwalitatieve informatie. We gaan eerst in op de invloed van een aantal sociale buurtkenmerken op de pedagogische kracht van een buurt, waarbij we de praktijkanalyse afzetten tegen de theorie (4.1). Daarna gaan we in op fysieke buurtkenmerken (paragraaf 4.2). Met extra aandacht voor speel- en ontmoetingsplekken omdat deze vaak terug kwamen als belangrijke factor.

4.1 Pedagogische kracht van een buurt

Wat is de pedagogische kracht van een buurt? Deze vraag is lastig te beantwoorden. De pedagogische waarde is divers en veelal niet hard te maken. Het heeft te maken met de levensbeschouwelijke waarden en normen die iemand hanteert. Wat de één onbehoorlijk gedrag vindt, kan een ander heel normaal vinden. Toch zijn er enkele maatschappelijke grenzen. Huiselijk of zinloos geweld, overmatig alcohol- en drugsgebruik en vernielingen in de openbare ruimte worden niet geaccepteerd. Lang op straat hangen door kinderen zonder toezicht is niet gewenst (maar wie bepaalt wat lang is?) maar toch minder ernstig. Hetzelfde geldt voor pesten. Naast negatieve kenmerken zoals hiervoor benoemd zijn er een aantal positieve kenmerken te benoemen: de aanwezigheid van informele en pedagogische onderlinge steun; de aanwezigheid van veel eigen kracht en onderlinge betrokkenheid bij ouders en jeugdigen.

Buurten die veel positieve kenmerken bevatten en weinig negatieve kenmerken duiden we aan als buurten met een sterke pedagogische kracht. Het zijn buurten waarvan bewoners vinden dat kinderen er op een veilige en prettige manier kunnen opgroeien.

4.2 Samenstelling van de buurt: etniciteit en sociaal economische status

De inzichten vanuit de literatuur zien we zeker terug in het praktijkonderzoek. Buurten waar weinig sociale relaties zijn hebben vaak een minder sterk pedagogisch klimaat. Dit zie je terug in buurten waar door een hoog verhuizingsgraad de onderlinge relaties zeer oppervlakkig zijn. Buren kennen elkaar amper, laat staan dat er veel onderlinge hulp is. De Kersenboogerd in Hoorn is zo'n buurt waarbij in een deel van de buurt buren elkaar amper kennen, laat staan helpen.

Ook in buurten met weinig gedeelde normen en waarden staat het pedagogisch klimaat onder druk. Vooral op scholen waar kinderen (en ouders) met verschillende achtergronden elkaar ontmoeten, wordt dit zichtbaar.

Toch zijn er ook buurten met nog weinig (beperkte) onderlinge relaties, maar wel met gedeelde normen en waarden: de Vinex-buurten, waar veelal hoogopgeleide tweeverdieners wonen met een gelijke achtergrond. Maar omdat ze allemaal nieuw in de buurt zijn, moeten de onderlinge relaties nog ontstaan. De pedagogische kracht van deze Vinex-buurten is in potentie aanwezig maar nog pril.

Vanuit de vijftien villages zijn we gekomen tot een indeling in vier type buurten. De indeling is op grond van de belemmerende en bevorderende kenmerken van het pedagogisch klimaat in een buurt. Deze vier typen moeten niet absoluut gezien worden. Het zijn vier typen die boven zijn komen drijven na het vergelijken van de vijftien buurten. Als we meer villages onderzocht hadden zouden er wellicht meer of andere typen ontstaan zijn. Het zijn in ieder geval vier typen die onderling verschillen in samenstelling.

Volksbuurt

In een volksbuurt zien we dat bij een deel van de buurt, de mensen sterk op elkaar gericht zijn (o.a. mening over gewenst gedrag en aanspreken op verkeerd/ongewenst gedrag), veel laaggeschoolde mensen en redelijk veel professionele inzet. De sterke samenhang bij een deel van de bevolking is positief, behalve als de gedeelde normen en waarden niet aansluiten bij wenselijke pedagogisch gedrag. Maar er zijn ook kenmerken (laag opleidingsniveau, laag inkomensniveau) die een negatief effect hebben op de pedagogische kracht. Er zijn relatief veel gezinnen die in de (financiële) problemen zitten, waardoor inzet van professionele hulp ook groter (en gewenst) is.

Vaak zie je twee gezichten ontstaan in deze buurten, soms veroorzaakt door een mix van: huur- en koopwoningen (door herstructurering instroom van starters; ook relatief een grotere doorstroom). Ervaren overlast door renovaties en bebouwing zien we ook terug in deze buurten, doordat oude panden worden gesloopt.

De Blokken in Hellendoorn is zo'n buurt. Gebouwd in de jaren '60 en inmiddels deels gerenoveerd. Hierdoor zijn er starterswoningen (koop) in de wijk gekomen. De bewoners stromen vaak snel door, waardoor de samenhang onder druk komt te staan.

Buurt met beperkte samenhang

In buurten met veel nationaliteiten en daarmee verschillende culturen is vaak een gebrek aan een gemeenschappelijke deler. Dit is nadelig voor de pedagogische kracht van de buurt. Groepen in deze buurten hebben onderling vaak een sterke binding (bonding sociaal kapitaal), maar de binding tussen de groepen (bridging sociaal kapitaal) is gering. Volwassenen en kinderen in de buurt kennen elkaar maar in beperkte mate. Ook zie je relatief veel doorstroom en laaggeschoolde bewoners.

De Kersenboogerd in Hoorn is een relatief nieuwe wijk uit de jaren '80. In het centrum en de noordzijde van de wijk zijn er veel problemen, zoals hanggroepen, vervuiling van de openbare ruimte en weinig sociale controle.

Hechte kleine kernen

In hechte kleine kernen is vaak een hechte band tussen bewoners. Iedereen kent elkaar. Dit werkt positief, maar kan soms ook negatief uitpakken: iedereen kent elkaar en durft elkaar ook aan te spreken, maar nieuwkomers integreren bijvoorbeeld moeilijk. Het percentage allochtonen is in deze kernen vaak laag (waardoor cultuurverschillen minder aan de orde zijn). In kleine hechte kernen

kan de sociale controle hoog zijn met ook een negatief effect ('niet voldoen aan de normen van de gemeenschap als uitsluitend criterium').

Deze buurten zijn vaak zelfredzaam: er zijn veel zelforganisaties vanuit jeugd en ouders, waardoor inmenging vanuit de gemeente veelal ondersteunend daaraan is. Je ziet hier vaak weinig professionele inzet en over het algemeen een vrij positief opvoedklimaat.

Bij kerkelijke kernen zie je vaak dat zelfredzaamheid ook groot is doordat de kerk veel functies op zich heeft genomen. Het vrijwilligerswerk rondom de kerk is groot en daarmee heeft de kerk met haar vrijwilligers ook een relatief grote rol als vangnet binnen het opvoedklimaat.

Hechte kleine kernen zijn voor jongeren tussen de 12 en 18 jaar vaak saai en minder uitdagend, er zijn relatief weinig ontplooiingsmogelijkheden.

Blauwhuis is een goed voorbeeld van een hechte kleine kern. Inmiddels is het dorp onderdeel van een grote gemeente, maar de verbondenheid in het dorp met zo'n 500-1000 inwoners is groot.

Nieuwe, homogene buurten

In de nieuwe (Vinex)buurten zien we relatief veel buitenspeelmogelijkheden. Er zijn veel kinderen in de buurt (door veel jonge gezinnen) en ouders letten ook meer op elkaars kinderen dan gemiddeld. Er zijn veel tweeverdieners en daarmee is er een grote(re) rol voor crèche & kinderopvang (kinderen zijn daar een groot deel van de week). Mensen kennen elkaar vaak nog niet als ze in de wijk komen wonen, maar hebben wel een gelijke situatie. De sociale relaties zijn echter nog zeer pril en ontstaan vanuit een praktisch nut: oppassen op elkaars kinderen om boodschappen te doen of kinderen om de beurt naar sport- of vrijetijdsvoorzieningen brengen. Voor gezinnen zonder kinderen, of ouders met een eerste kind, is de onderlinge ontmoeting niet altijd vanzelfsprekend. Ook omdat veel gezinnen tweeverdieners zijn, is de mogelijkheid (tijd) voor spontane ontmoeting of afspraken beperkt.

De Filosofenbuurt in Huizen is een rijke Vinex-buurt. Bewoners beoordelen het opgroeklimaat van goed tot heel goed.

4.3 Speel- en ontmoetingsplekken

Uit de literatuur bleek reeds dat de pedagogische civil society doorgaans sterker is in buurten met voldoende veilige en uitdagende speel- en ontmoetingsplekken. De straat heeft een belangrijke functie, zoals ruimte bieden voor toevallige ontmoetingen en sociale controle (Franke, Lengkeek en Oosterheerd red., 2009). In Nederland staat de ruimte onder druk, waardoor de 'vrije ruimte' voor kinderen en jongeren buitenshuis is afgenomen, terwijl in het kader van de pedagogische kracht de inrichting van de buurt juist een belangrijke functie heeft. Naast de positieve effecten op de ontwikkeling van kinderen, is voor gezinnen buitenspelen een van de manieren om deel te nemen aan de samenleving. Ook blijkt uit een recent onderzoek van Marie-Jeanne Aarts³ dat een sterke sociale cohesie in de buurt weer een positief effect heeft op het beweeggedrag van kinderen. We kunnen vanuit de literatuur concluderen dat er een sterk verband is tussen bewegen en de sociale cohesie en pedagogische kracht in een buurt.

Noot 3 Aarts vroeg ruim zesduizend ouders en ruim drieduizend kinderen op 42 basisscholen naar het beweeggedrag van kinderen en de omgevingskenmerken. Haar onderzoek toont aan dat naast de thuissituatie ook de leefomgeving van belang is voor de mate waarin kinderen buitenspelen. Sociale kenmerken zoals de sociale cohesie in een buurt en het gevoel van veiligheid lijken belangrijker dan de fysieke inrichting zoals groen in de buurt en speelfaciliteiten. Het verbeteren van die sociale buurtkenmerken is daarom veelbelovend, aldus Aarts in haar promotieonderzoek Meer informatie: NJi: Allemaal opvoeders & Tilburg University.

Uit het praktijkonderzoek concluderen we dat er over het algemeen voldoende aanbod van speelplekken is, maar dat het benutten daarvan beter kan. Jongeren vinden bijvoorbeeld het soort aanbod (bijvoorbeeld meer behoefte aan veldjes om te voetballen e.d.) en soms ook de locatie (bijvoorbeeld naast een drukke weg; onveilig) niet altijd aansluiten op hun wensen en behoeften.

Aanbod voor jeugdigen 12-18 jaar

Het aanbod voor 12+ jongeren is in veel buurten zeer beperkt, waardoor oudere jongeren vaak onvoldoende te doen hebben en daardoor gedrag (kunnen) gaan vertonen dat op verveling lijkt (vernieling, hangen). In de lage SES-buurten wordt dit nog versterkt doordat deze jongeren vanuit huis soms minder wenselijke waarden en normen meekrijgen.

Bij de plattelandsgemeenten zien we dat de tuinen bij het eigen huis vaak een invulling zijn voor het buiten spelen. Vriendjes en vriendinnetjes spelen dan bij elkaar thuis en in die zin is er minder noodzaak voor extra speeltuinen in de buurt. Op die manier worden ouders ook 'medeopvoeders' van vriendjes en vriendinnetjes van hun eigen kinderen (bijvoorbeeld via aanspreken op gedrag). Voor alle buurten geldt dat voor 12+ minder/te weinig te doen is. Jongeren vervelen zich snel doordat zij een gebrek aan aanbod ervaren of het aanbod niet aansluit op hun behoeften. Doordat jongeren zich gaan vervelen, komt hierdoor relatief vaak overlast voor.

Het beheer van speelplekken in handen van jongeren (en/of hun ouders) zelf leggen en dat ondersteunen, lijkt een voordeel te zijn in de buurten waar dat nadrukkelijk gebeurt. Zorgen dat jongeren en bewoners het gevoel hebben dat de speelplek 'van henzelf' is, leidt ertoe dat zij zich veel meer verantwoordelijk gaan voelen. Dit heeft onder andere een positief effect op de rommel op straat (die soms genoemd wordt als verbeterpunt).

In de gemeente Sudwest Fryslân worden de jeugdketen van jongeren bewust gedoogd. De keten worden gezien als een positieve vorm van eigen kracht. De keten die vaak op het erf staan van een van de ouders worden door jongeren zelf verbouwd en beheerd. Jongeren zijn er zelf de baas. Ouders houden toezicht en de gemeente let vooral op de veiligheid (o.a. brandveiligheid) en alcohol- en drugsgebruik.

4.4 Conclusies buurtkenmerken

Uit onze eerder uitgevoerde inhoudelijke oriëntatie kwam naar voren dat de samenstelling van buurten in meerdere opzichten invloed heeft op de opvoeding van het kind. Dit zien we terug in het praktijkonderzoek. De pedagogische kracht van een buurt hangt sterk samen met de mate van sociale samenhang in een buurt. Buurten en soms zelfs straten verschillen in de mate en vorm van sociale samenhang en beïnvloeden daarmee ook de pedagogische waarde van de buurt.

Niveau van de buurt

We hebben de schaalgrootte van onze buurtselectie gemaakt op basis van de CBS-indeling van wijken en in overleg met de gemeente. Dit is een administratieve indeling die niet altijd aansluit bij de beleving van de inwoners van de buurt. Je ziet soms meerdere gezichten in één buurt, met name in de autochtone volksbuurten. Per straat kan de beleving verschillen. Je hebt straten met goedkope (en vaak kleinere) huurwoningen of flatwoningen, waar de verhuizingsgraad hoog is; de woningen zijn vooral interessant voor starters, eenouder gezinnen (na scheiding), etc.

In de straat ernaast is de verhuizingsgraad juist heel laag; mensen wonen al hun hele leven in de buurt en voelen zich ook sterk verbonden met de buurt. In dergelijke buurten is het buurtniveau te algemeen om de pedagogische kracht te bepalen en moet je verder inzoomen op straatniveau.

Ook de leeftijd van kinderen is bepalend voor de buurtbeleving. Ouders en kinderen in de basisschoolleeftijd 'gebruiken' en definiëren een buurt anders dan kinderen die naar een middelbare school gaan. Voor de jonge kinderen zijn voorzieningen in de buurt zoals speeltuintjes en een buurtvereniging bepalend. Voor de oudere kinderen gaat het meer om voorzieningen zoals sportverenigingen die ook buiten de eigen buurt kunnen liggen. Veelal liggen sportcomplexen aan de rand van gemeenten. De beleving van de buurt is dus sterk leeftijdsgebonden.

In de geraadpleegde literatuur kwamen etniciteit en sociaal economische achtergrond als belangrijke aspecten naar voren die van invloed zijn. Ook in ons praktijkonderzoek zien we deze aspecten terug. Deze variabelen hangen vaak met elkaar samen. Allochtone gezinnen wonen bijvoorbeeld vaker dan autochtone gezinnen in lagere SES-buurten en hebben gemiddeld een lager opleidingsniveau. Kinderen van ouders met weinig geld of niet-westerse afkomst en/of laag opleidingsniveau participeren minder vaak aan activiteiten die een positieve invloed hebben op hun ontwikkeling. Zo spelen zij minder vaak buiten en zijn zij ook minder vaak lid van verenigingen. De invloed van de afzonderlijke variabelen op de pedagogische kracht hebben we met dit onderzoek van beperkte omvang (grotendeels) niet kunnen vaststellen.

Speelplekken en ontmoetingsplekken zijn vooral belangrijk in de oudere stadswijken. Ontmoeting leidt tot sociale samenhang waardoor de pedagogische kracht wordt versterkt. Meer sociale samenhang leidt ook weer tot meer bewegen. In de buurten met een hechte kleine kern, veelal plattelandsdorpen, spelen openbare speelplekken een kleinere rol. Kinderen spelen vaak in de eigen achtertuin of in de verkeersarme straten. In de *nieuwe, homogene buurten*, de Vinex-locaties, wordt ook veel gespeeld in de eigen achtertuin. Maar hier hebben de openbare speelplekken juist een belangrijke ontmoetingsfunctie om de sociale verbanden in de buurt tot stand te laten komen of te versterken. Voor buurten met veel verschillende nationaliteiten is een 'spontane' ontmoetingsmogelijkheid ook van belang.

5 Actoren

Zoals in hoofdstuk 2 is beschreven, hebben we allereerst de ouders en jongeren zelf, als einddoelgroep, gevraagd welke actoren voor henzelf het meest bepalend waren in het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. Bij wie zoeken zij vooral steun aangaande het opgroeien en opgroeien en waarom? Doordat we het onderzoek op deze manier van onderop hebben ingestoken, zijn de antwoorden van de einddoelgroep leidend in de conclusies die we hier verwoorden. Deze interviews met de ouders en jongeren zelf hebben we, zoals reeds toegelicht in hoofdstuk 2.3, aangevuld met interviews met gemeenten en andere actoren. Per interview is telkens gevraagd naar andere bepalende actoren in de buurt als het gaat om de pedagogische kracht van de wijk. Hierdoor kunnen de geïnterviewde actoren per buurt verschillend zijn (zie ook de losse bijlage met de factsheets en geïnterviewde actoren per buurt). In dit hoofdstuk beschrijven we de actoren die een rol speelden in de verschillende buurten en op welke wijze zij die rol invullen. We volgen de verschillende 'kringen' zoals ook in de matrix en de eerder uitgevoerde inhoudelijke oriëntatie zijn opgenomen.

5.1 De eerste kring: familie, vrienden, burens en peergroup

Ouders

Jongeren noemen ouders vaak als belangrijke personen die een rol vervullen bij het opgroeien.

Familie en vrienden

Familie en vrienden worden door ouders en jongeren - ongeacht welke buurt - altijd als een van de belangrijkste actoren genoemd die bijdragen aan het opvoeden en opgroeien.

Voor de ouders zijn de volgende rollen van familie en vrienden van belang:

- Ze passen op.
- Ze dragen (mede door het oppassen) bij aan de opvoeding.
- Ze bieden een luisterend oor; delen van ervaringen zorgt voor meer ruimte (ervaren) in eigen opvoeding.

Jongeren noemen met name dat familie en vrienden bijdragen aan:

- normen en waarden aanleren;
- een voorbeeld zijn;
- respect tonen voor anderen;
- manieren/goed gedragen.

12+ jongeren noemen vrienden vaak eerder dan familie. Maar dit kan ook een negatief effect hebben door verkeerd voorbeeldgedrag, bijvoorbeeld hangjongeren die elkaar versterken in negatief gedrag.

Buurtgenoten

Buurtgenoten worden niet altijd genoemd. Soms wordt zelfs expliciet aangegeven dat buurtgenoten geen rol spelen (dit lijkt in lage SES-buurtten vaker het geval te zijn). Maar als buurtbewoners (en dus ook de ouders) wordt gevraagd of ze zelf wel eens een oogje in het zeil houden, jongeren aanspreken of activiteiten voor jeugdigen in de buurt organiseren, wordt wel vaak ja gezegd. Ook jongeren zelf geven vaak aan dat ze door buurtbewoners aangesproken worden op hun gedrag. Dit blijkt vaak negatieve feedback te zijn (reactie op negatief gedrag), in mindere mate komt het voor dat zij worden aangesproken op goed gedrag, terwijl dat juist iets is wat jongeren ook stimuleert om vaker dat gedrag te vertonen. Omdat zij relatief vaak aangesproken worden op negatief gedrag, ontstaat ook eerder een negatieve houding ('we horen toch alleen maar dat we iets weer niet goed doen'). Het lijkt dus dat ouders zich wel verantwoordelijk voelen voor wat er in de buurt/op straat gebeurt en zij lijken daarin ook een proactieve rol te pakken. Hier gaat het onder ander om een zeker sociale controle/oplettendheid in de buurt/wijk.

5.2 De tweede kring: vrijwilligers vanuit de sportvereniging, kerk, moskee, etc.

De tweede kring bestaat uit vrijwilligers vanuit allerlei vrijwilligersorganisaties. De sportvereniging wordt door zowel ouders als jongeren als belangrijke actor benoemd.

Sportvereniging

De sportvereniging wordt door ouders na familie, vrienden en school het meeste genoemd. Op de sportvereniging is aandacht voor:

- aanleren van normen en waarden;
- respect voor elkaar (binnen het spel, maar ook daarbuiten);
- aanleren van discipline;
- samenwerking.

Sportverenigingen geven doorgaans aan geen expliciet pedagogische taak te hebben – het doel is de sport op zich – maar impliciet wordt veel aandacht besteed aan normen en waarden (die sommige jongeren in met name lage SES-buurtten vanuit huis niet altijd meekrijgen). Ook ervaren jongeren een trainer vaak als laagdrempelig en 'veilig' om je verhaal te doen ('je komt in eerste instantie voor het voetballen', er zit geen andere/verkapte boodschap onder). Zo wordt vanuit een positieve insteek gewerkt aan gedrag en sociale vaardigheden.

Een bijkomend positief effect bij sportverenigingen is dat ouders vaak vrijwilligerswerk (moeten) doen via bijvoorbeeld het draaien van bardiensten en rijden voor de wedstrijden. Op die manier worden ook ouders met elkaar in contact gebracht en is er tussen ouders en kinderen onderling ook contact/toezicht.

Kerk

Voorals in kleine, hechte kerkelijke buurten speelt de kerk een grote rol. Vanuit de kerk zijn veel vrijwilligers actief die inzetten op het organiseren van activiteiten voor kinderen. Ook zie je vanuit de kerk netwerken ontstaan die als vangnet dienen voor opgroei- en opvoedondersteuning aan gezinnen (vaak zie je ook dat kerk gezinnen ondersteunt die in de problemen komen).

Ook het uitdragen van normen en waarden richting jongeren is iets wat vanuit de kerk wordt opgepakt, al kan dit soms ook negatief uitpakken bij (o.a. puberende) jongeren.

Migrantenorganisaties

Migrantenorganisaties kunnen een actieve rol spelen in het pedagogische buurtklimaat. Zij kunnen bijvoorbeeld zorgen voor de verbinding tussen de straatcultuur en ouders, school en andere buurtorganisaties. Migrantenorganisaties hebben vaak een groot potentieel aan vrijwilligers uit eigen cultuur en daarnaast een grote motivatie. Groepen die niet makkelijk bereikt worden door andere organisaties worden soms wel door deze migrantenorganisaties bereikt. Kortom: een belangrijke partner in met name de buurten met veel nationaliteiten.

Een aandachtspunt bij migrantenorganisaties is echter wel dat zij vaak gerund worden door vrijwilligers uit andere culturen dan de Nederlandse cultuur (verschil in cultuur is dan bijvoorbeeld directere communicatiestijl, meer wisselende contactpersonen en andere tradities). Het is van belang je daar bewust van te zijn in de samenwerking.

Buurtverenigingen

In de oude volksbuurten zijn veelal nog sterke buurtverenigingen actief die geheel draaien op vrijwilligers. Soms worden ze ondersteund door een welzijnswerker of krijgen een (kleine) subsidie voor de exploitatie.

In Sneek vervult deze buurtvereniging bijvoorbeeld een belangrijke pedagogische waarde in de buurt. In de buurtvereniging komen zowel senioren (bijvoorbeeld voor een bingo), ouders, jongeren (disco) en kinderen (knutselactiviteiten). De buurtvereniging organiseert bewust activiteiten waarbij generaties elkaar ontmoeten zoals ouder- en kind-dartwedstrijden. Elk jaar is er een meerdaags kamp in de buurt. Jongeren werken mee als vrijwilliger en ouders maken kennis met elkaar en elkaars gewoonten.

Ook in de kleine hechte gemeenschappen spelen vrijwilligersorganisaties van oudsher een belangrijke rol. Het zelf organiserend vermogen in deze buurten is veelal hoog.

Wijkraden of bewonersraden

In De Schutskamp in Den Bosch is een mooi voorbeeld van betrokkenheid van buurtbewoners bij de wijk: de Wijkraad. De Wijkraad bestaat uit buurtbewoners en komt regelmatig bij elkaar. Deze wijkraad heeft ook contacten met de jongerenraad van de wijk en bespreekt ook zaken die gericht zijn op jongeren. Een dergelijke wijkraad heeft 'ogen en oren' in de buurt, kan een verbindende schakel zijn richting welzijnswerk/professionals en kan organisator zijn van evenementen in de wijk waardoor buurtbewoners elkaar beter leren kennen. Een jongerenraad in de wijk kan het voordeel hebben dat zij de dialoog tussen jongeren en bewoners kan opzoeken en het belang van jongeren ook nadrukkelijk naar voren kan brengen. In Blauwhuis is er een stichting dorpsbelangen. Enerzijds richten ze zich op de meer fysieke aspecten van het dorp (verkeersveiligheid) maar ook op de contacten tussen generaties. Met een jaarlijks dorpsfeest wordt een bedrag opgehaald waar het jeugdhuis een jaar op kan 'draaien' en ze organiseren samen met jongeren een fietstocht langs de jongerenketen om zo de volwassenen maar ook de jongeren met elkaars leefwereld kennis te laten maken.

Een andere vorm van wijkraden die we terugzien is buurtbeheer. Hierbij krijgen buurtbewoners verantwoordelijkheid voor hun eigen buurt. Zij organiseren vaak activiteiten gericht op de leefbaarheid in de wijk.

Kortom: jeugd en buurtbewoners nemen via dergelijke raden een actieve rol en plek in de buurt!

5.3 Gemeente, CJG, scholen, jeugd- en welzijnswerk

De formelere organisaties worden veel minder genoemd door de ouders en jongeren zelf, maar wel door de overige geïnterviewde partijen. De school is daarbij een uitzondering, die vervult in alle buurten volgens ouders een belangrijke rol. Wel is deze rol verschillend per type buurt.

School

School is naast familie en vrienden de belangrijkste actor die ouders noemen. School draagt - ongeacht welke buurt - naast het aanleren van schoolse vaardigheden bij door:

- normen en waarden over te dragen;
- sociale vaardigheden en gedragsregels te leren;
- aandacht te hebben voor sociaal-emotionele vaardigheden;
- creëren van laagdrempelige ontmoeting en uitwisseling tussen ouders uit de buurt (dit gebeurt vanzelf doordat ouders elkaar treffen op school, maar soms ook via door de school georganiseerde activiteiten. Ook ouders zelf geven aan dat delen van ervaringen met andere ouders soms een bron van advies kan zijn.)

In alle buurten heeft school een verbindende rol, maar de school heeft in verschillende typen buurten wel een gedifferentieerde rol. Vooral in buurten met een lagere SES zien basisscholen een meer expliciet pedagogische rol voor zichzelf weggelegd. Dit uit zich onder meer in het vervullen van een voorbeeldfunctie, veel aandacht voor normen en waarden in de klas, het vervullen van een bredere ontmoetingsfunctie voor jeugdigen en ouders (brede school) en het opzetten van extra naschoolse activiteiten die zich richten op talentontwikkeling. Ook zetten deze scholen extra in op ouderbetrokkenheid, juist omdat deze vaak minder aanwezig is binnen deze buurten. School begeeft zich in deze buurten dan ook meer in de kring van de vrijwillige sociale netwerken. In deze buurten lijken overigens de ouders zelf ook meer behoefte te hebben aan een dergelijke rol van de school. In hechte, kleine kernen zie je dat de school ook vaak een sterk bindend karakter heeft. Hier speelt de school soms ook een actievere rol bij activiteiten voor het dorp.

In buurten met een gemiddelde of hogere SES heeft de school vaak een minder expliciete pedagogische taak, omdat er buiten schooltijd meer wordt opgepakt vanuit andere actoren, met name vrijwillige sociale netwerken zoals de sport- of muziekvereniging. Ouderbetrokkenheid is vaak meer vanzelfsprekend, maar ook in deze buurten worden via de school de contacten tussen ouders versterkt en is dit ook een plek waar ouders ervaringen kunnen uitwisselen.

De Brede Schoolontwikkeling biedt kansen richting ouders en kinderen in de buurt, doordat een Brede School vaak een levendige ontmoetingsplek is in de buurt waardoor sociale samenhang wordt versterkt. Ook het verbindende karakter in het samenbrengen van allerlei partijen, voor jong en oud, heeft een positieve werking. De doorverwijzing naar en verbinding met de professionele hulpverlening is hier vaak ook beter geborgd.

Een mooi voorbeeld waar de school een actieve rol inneemt (kan zowel in lage als midden/hoge SES-wijken) is de Troubadourschool in Risdam Zuid (Hoorn). Deze school is een zogeheten 'Vreedzame School' (zie ook www.vreedzameschool.nl). De Vreedzame School wil kinderen opvoeden tot verantwoordelijke en actieve leden van de gemeenschap.

Daartoe beschouwt de methodiek van de Vreedzame School de klas en de school als oefenplaats. Kinderen leren dat zij deel uitmaken van de gemeenschap die de klas en school vormt en leren daar een bijdrage aan te leveren. Ze leren oog en oor te hebben voor anderen, zich verantwoordelijk te voelen voor het algemeen belang: initiatiefrijk, zorgzaam en betrokken.

Kinderopvang

Net als de school heeft ook de kinderopvang bij jongere kinderen een belangrijke pedagogische rol doordat kinderen daar ook relatief een groot deel van de week aanwezig zijn. Zij hebben een vergelijkbare rol als de school. De kinderopvang heeft vaak ook samenwerkingsrelaties met school en het CJG.

In De Groote Wielen in 's Hertogenbosch wordt niet gesproken over basisscholen maar over Kindercentra. Hier kunnen kinderen van 0-12 jaar terecht voor opvang en onderwijs. Er is een samenwerking tussen de basisschool en kinderopvangorganisaties (inclusief voor-tussen- en naschoolse opvang). Er wordt zoveel mogelijk een gelijke doorgaande (pedagogische) lijn gehanteerd.

Gemeente

De gemeente speelt een grote faciliterende en stimulerende rol bij het opvoed- en opgroei-klimaat in een buurt:

- De gemeente kan de regisseursrol vervullen (of die bij een van de partijen beleggen) in de samenwerking tussen partijen in de buurt.
- Gemeente heeft een aantal wettelijke taken en verantwoordelijkheden rondom opvoeden en opgroeien, onder andere gekoppeld aan de wettelijke taken van het Centrum voor Jeugd en Gezin (zie hierna).
- Gemeenten kunnen wijk/buurtgericht werken stimuleren en meer inzetten op eigen kracht en preventie.
- Extra aandacht voor probleembuurtten bij ruimtelijke ontwikkeling (bijvoorbeeld beïnvloeden van woonbestand buurt).
- Gemeente kan sport en professionals meer bij elkaar brengen, bijvoorbeeld een pedagoog en een sportwerker of trainer die begeleidt bij het omgaan met bijvoorbeeld moeilijkere doelgroepen. Voorbeeld in Risdam Zuid was de inzet van bewegingsmanagers. Zij geven de helft van hun tijd bewegingslessen in het primaire onderwijs en zijn specialisten op het terrein van sport, bewegen en opgroeien. Een mooi voorbeeld uit Den Bosch is de inzet van sportwerkers: deze werkers worden in buurten ingezet waar kinderen minder bewegen en ook minder mogelijkheden zijn om te bewegen. Zij geven ook les op scholen.
- De gemeente zet vaak wijkmanagers in die per wijk de schakel vormen tussen buurtbewoners en de gemeente (bijvoorbeeld voor inzet budget leefbaarheidsactiviteiten, aanvragen vergunningen en organiseren van gesprekstafels met bewoners).

CJG

Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) functioneert vaak als centraal punt voor vragen, advies, ondersteuning en hulp op maat op het gebied van opvoeden en opgroeien. Het CJG heeft een belangrijke rol in het ondersteunen van ouders en jongeren bij opgroei- en opvoedvragen en kan ook laagdrempelig ouders met elkaar in contact brengen via bijvoorbeeld informatiebijeenkomsten (opvoedcursussen).

Ook heeft het CJG soms een rol in deskundigheidsbevordering van leerkrachten en kinderopvangleidsters. Bij het CJG is ook de taak van coördinatie van zorg belegd, waardoor ze ook vaak een belangrijke partij zijn bij samenwerking rondom gezinnen met meervoudige problematiek. Het CJG is vaak ondergebracht bij het consultatiebureau; een belangrijke plek waar ouders ook veel adviezen krijgen over opvoeden en opgroeien.

De GGD (consultatiebureau) of het CJG worden in de midden tot hoge SES-buurtten eerder door de ouders zelf genoemd. In de lage SES-buurtten zijn het vooral de school en ander experts die de rol van een CJG benoemen. Uit de gesprekken blijkt dat er in alle buurtten zorgstructuren zijn. In de lage SES-buurtten zijn deze zeer actief:

De scholen in de Noorderhoek in Sneek melden dat er veel problematiek is in de buurtten. Het gaat om problemen zoals financiën, alcoholgebruik, incest, seksueel misbruik, huiselijk geweld, met als gevolg veel jeugdzorg en ook uithuisplaatsingen.

In andere buurtten speelt het CJG een veel minder actieve rol, ze zijn op afroep beschikbaar. Wat opvalt is dat het CJG vooral betrokken is bij individuele probleemsituaties. Wel worden er collectieve voorlichtingen en cursussen gegeven (zoals Opvoeden zo) maar deze zijn vaak gemeentebreed en niet specifiek op een buurt gericht. In sommige buurtten is er een samenwerking met vrijwilligersorganisaties of vrijwilligersprojecten zoals Moeder voor Moeders. Het CJG en de GGD (consultatiebureau) werken meestal niet zelf met vrijwilligers, vooral omdat ze dit niet gewend zijn of omdat het lastig is: *De professionals werken veelal volgens dezelfde uitgangspunten zoals Triple-P. Hoe meer mensen betrokken zijn die daar niet in geschoold zijn, hoe lastiger het wordt om ouders eenduidig te adviseren. Vrijwilligers zullen niet triple-p geschoold zijn, wat de kracht van triple-p dus ondermijnt (CJG-medewerker).*

Jongeren- en welzijnswerk (o.a. opbouwwerk)

Jongeren- en welzijnswerk hebben op de volgende manier invloed op het opvoedklimaat:

- Jongeren- en welzijnswerk is gericht op talentontwikkeling.
- Zij bieden activiteiten aan waarbij ouders en jongeren elkaar (kunnen) treffen.
- Signalerende functie voor problemen en indien nodig doorverwijzing naar hulpverlening.
- Doordat zij meer buurtgericht gaan werken (jongerenwerkers en opbouwwerkers), zien zij beter wat er in de buurt speelt.
- Doordat zij veel in de buurt te vinden zijn, hebben zij vaak laagdrempelig contact met overlastgevendende groepen jongeren en kunnen daarin een positieve bijdrage leveren.

Bij hechte, kleine kernen zien we dat de rol van het jongerenwerk minder groot is. Veel wordt binnen de gemeenschap zelf georganiseerd vanuit bestaande structuren (zoals de kerk). Bij een aantal problemen dat binnen de hechte kern onbespreekbaar bleek, zet de gemeente het jongerenwerk gericht in (zoals problemen met drugs in een sterk kerkelijke gemeente). Ook bij Vinex-buurtten lijkt het jongerenwerk nog minder actief.

Politie

De wijk-/buurtagent heeft als primaire taak de orde te handhaven, maar in praktijkonderzoek hebben we ook gezien dat de politie vanuit zijn functie ook kan bijdragen aan het pedagogische klimaat.

Bijvoorbeeld in Marle in Hellendoorn door voorlichting te geven over verkeersregels of door als laagdrempelig aanspreekpunt te fungeren voor jongeren in de buurt. Ook zorgt de aanwezigheid van een buurt/wijkagent soms al voor een vanzelfsprekende 'grens' voor jongeren.

Woningbouwvereniging

In ons praktijkonderzoek werd de woningcorporatie soms genoemd als actor die actief is om het leefklimaat van de buurt te verbeteren en daarmee de sociale samenhang te verbeteren. Een mooi voorbeeld in de stimulerende rol is het stimuleren van bewoners om hun voortuinen op te fleuren en om hun woningen op te knappen.

Huisarts

De huisarts is een enkele keer genoemd als actor die een rol zou kunnen vervullen. De huisarts kent immers alle mensen, weet vaak wat er in gezinnen speelt en vervult daardoor indirect soms een pedagogische rol. Ook heeft de huisarts een signalerende rol bij eventuele problemen bij opvoeden en opgroeien.

5.4 Actoren per buurt

We hebben per buurt gekeken welke actoren volgens geïnterviewde een belangrijke rol spelen.

Buurt	Type buurt	SES *	Actoren		
De Beverwaard	Buurt met veel nationaliteiten	Laag	Familie	School	Sportverenigingen
Middengebied-Noord	Buurt met veel nationaliteiten	Midden/Hoog	School	Sportvereniging	Speeltuinvereniging
De Zuid		Laag/Midden	familie en vrienden	School	Sportvereniging
De Filosofenbuurt	Nieuwe, homogene buurten	Midden/Hoog	kinderopvang	School	Sportvereniging
Schutskamp	Buurt met veel nationaliteiten	Laag	Familie	School	Welzijnsorganisatie
De Grote Wielen	Nieuwe, homogene buurten	Midden/Hoog	Buren	Kindercentra	GGD consultatiebureau
Sneek: Noorderhoek	Autochtone volksbuurt	Laag	Buurtvereniging	School	Welzijn / CJG
Blauwhuis	Hechte kleine kernen	Midden/Hoog	Jeugdhuis (vrijwilligers)	Dorpsbelang	School
Kersenboogerd	Buurt met veel nationaliteiten	Laag	familie	Sporttrainer	
Risdam	Buurt met veel nationaliteiten	Midden/Hoog	School	Welzijnswerk	Peuterspeelzaal
De Blokken	Autochtone volksbuurt	Laag	Buren en familie	School	Verenigingen

Marle	<i>Hechte kleine kern</i>	Midden/Hoog	Familie en buren	Voetbalvereniging	Welzijnswerk
Dauwendaele	<i>Buurt met veel nationaliteiten</i>	Laag	School	Sportvereniging	Jongerenwerk
Nieuw- en Sint Joosland	<i>Hechte kleine kern</i>	Midden/Hoog	Familie	School	Sportvereniging
Ameide	<i>Hechte kleine kernen</i>	Midden/Hoog	Familie en buren	Sportvereniging	School

* schatting op basis van gemiddeld inkomen en op basis van gesprekken.

De genoemde actoren zijn gebaseerd op de interviews en daarom moeten ze met een bepaalde marge bekeken worden. Maar we zien wel een paar verschillen tussen de type buurten. In de meeste buurten worden familie en vrienden (eerste kring) genoemd. Jongeren noemen ook andere jongeren als belangrijke actor (peer-groep). Vooral in de lage SES-buurten worden familie en vrienden genoemd, in de ander buurten iets minder. Buren daarentegen worden veel minder genoemd (geldt voor alle buurten).

Verenigingen (tweede kring) worden in alle gemeenten genoemd. Vooral sportverenigingen komen naar voren in alle buurten. Welzijnsverenigingen worden in de midden tot hoge SES-buurten minder genoemd.

Bij de professionals (derde kring) komen scholen in alle buurten naar voren als belangrijke actor. Zoals eerder beschreven verschilt deze rol per buurt. Bij de midden tot hoge SES-buurten worden de kinderopvang en een CJG eerder genoemd. De zorgstructuren spelen, zo blijkt uit de gesprekken, een belangrijk rol in de lage SES-buurten waar veel probleemgezinnen wonen. Het gaat vooral om individuele probleemsituaties. In mindere mate zijn CJG's actief in een buurt met preventieve (collectieve) acties gericht op het versterken van de pedagogische kracht.

5.5 Conclusies: de rol van actoren

Uit de beschrijving in de voorgaande paragrafen komen de verschillende rollen van actoren naar voren. Familie en vrienden worden veel genoemd, ook al wonen deze niet altijd in de eigen buurt. Ze worden vaak geraadpleegd bij vragen rond de opvoeding. De rol van buren is beperkter. Ze worden minder spontaan genoemd en hun rol is vooral gericht op 'oppassen'. De school en vooral de basisschool wordt in elke buurt genoemd als belangrijk actor. En hoewel het hier gaat om professionals (betaalde krachten) kunnen we concluderen dat ze een belangrijke bijdrage leveren aan de pedagogische kracht van de buurt.

Verenigingen komen ook vaak naar voren als belangrijke actor en specifiek de sportverenigingen. In sportverenigingen, meer dan bij welzijnsverenigingen, gaat het om het aanleren van normen en waarden; respect voor elkaar (binnen het spel, maar ook daarbuiten) en aanleren van discipline en om samenwerking. Daarnaast hebben vrijwilligersverenigingen zoals buurtverenigingen ook een belangrijke bindende functie in een buurt.

De rol van professionals vanuit de GGD of een CJG komt vooral naar voren in de zorgstructuur, en lijkt zich meer te richten op individuele probleemgevallen. samenwerking tussen een CJG en informele vrijwilligersorganisaties komen moeizaam tot stand.

Figuur 2 De actoren binnen de pedagogische civil society

In bovenstaande figuur staan de belangrijkste actoren geplaatst.

Verenigingen

Vrijwilligersorganisaties zoals buurtverenigingen, maar ook zelforganisaties en de kerk, zijn organisaties die een actieve rol hebben binnen de civil society. Veelal hebben ze voor zichzelf geen expliciete pedagogische taak omschreven. Ze hebben een belangrijke preventieve rol omdat ze sociale structuren verstevigen.

Sportverenigingen

Sportverenigingen worden genoemd door ouders en kinderen. Ze hebben een preventieve rol. Het gaat ook om het aanleren van normen en waarden; respect voor elkaar (binnen het spel, maar ook daarbuiten) en aanleren van discipline en om samenwerking. Bij uitzondering is er ook aandacht voor een curatief aspect bij sport-zorg trajecten.

Kinderopvang

Alle kinderopvanginstellingen moeten een pedagogisch plan hebben. Daarmee is de bijdrage aan de pedagogische civil society explicieter dan bij een welzijnsorganisatie. Toch is de bijdrage vooral preventief gericht en niet direct curatief van aard zoals bij een CJG.

Scholen

Scholen worden vaak genoemd door ouders en kinderen. In tegenstelling tot veel sportverenigingen werken op scholen gediplomeerde pedagogische professionals: de leerkrachten. In en om scholen zijn veel ouders en vrijwilligers actief, vooral als het gaat om een brede school. Om deze reden is de school geplaatst binnen de eerste, tweede en derde kring. De school heeft daarmee een belangrijke rol binnen de pedagogische civil society die zich afspeelt tussen preventief en curatief.

CJG

Het CJG heeft naast een preventieve rol ook een belangrijke curatieve rol. Deze is ook nog eens expliciet gericht op het versterken van de pedagogische civil society.

Gemeente

De gemeente neemt een speciale plaats in binnen de matrix, omdat ze meerdere rollen heeft. Ze is veelal direct verbonden aan CJG's. Voor de kinderopvang zijn ze toezichthouder, voor scholen een belangrijke partner en voor sport- en buurtverenigingen een subsidieverstrekker. De rol binnen de pedagogische civil society is er nadrukkelijk, maar vanuit de zijlijn, als financier en regisseur. Daarmee is zij moeilijk in de matrix in te passen.

6 Slotconclusies theorie en praktijk

In de vorige hoofdstukken hebben we conclusies getrokken over de buurten en de actoren. In dit hoofdstuk geven we antwoord op de onderzoeksvragen die we bij aanvang van de opdracht hebben verwoord. Hierbij komen de inzichten vanuit het literatuuronderzoek en het praktijkonderzoek samen. In de separate handreiking geven we aanbevelingen over hoe de verschillende actoren (in de verschillende buurten) hun rol in de pedagogische civil society kunnen versterken.

6.1 Invloed buurtkenmerken

Een sterke pedagogische buurt kenmerkt zich door veel informele sociale en pedagogische steun; aanwezigheid van eigen kracht en veel onderlinge betrokkenheid tussen ouders en jeugdigen. Het lijkt erop dat de pedagogische civil society relatief sterk is in buurten met een midden tot hoge SES, weinig doorstroming en veel (openbare) ontmoetings- en speelplekken. In de geraadpleegde literatuur kwamen etniciteit en sociaal economische achtergrond als belangrijke aspecten naar voren die van invloed zijn. Ook in het praktijkonderzoek zien we deze aspecten terug.

Deze variabelen hangen vaak met elkaar samen. Allochtone gezinnen wonen bijvoorbeeld vaker dan autochtone gezinnen in lagere SES-buurten en hebben gemiddeld een lager opleidingsniveau. Kinderen van ouders met weinig geld en/of niet-westerse afkomst en/of laag opleidingsniveau participeren minder vaak in activiteiten die een positieve invloed hebben op hun ontwikkeling. Zo spelen zij minder vaak buiten en zijn zij ook minder vaak lid van verenigingen.

In het praktijkonderzoek hebben we 15 buurten in samenhang geanalyseerd. Elke buurt is weer anders. Toch zie je ook overeenkomsten. We zien grofweg vier verschillende type buurten terug:

1 *Volksbuurt*

In een volksbuurt zien we bij een deel van de inwoners gedeelde normen en waarden, mensen die sterk op elkaar gericht zijn. Deze sociale samenhang heeft een positieve invloed op de pedagogische kracht van de buurt, mits de gedeelde waarden en normen een positief pedagogisch karakter hebben. Maar een gedeelde norm kan ook negatief uitpakken, bijvoorbeeld als het gewoon is dat jonge kinderen tot laat op straat mogen rondhangen zonder toezicht. In een *volksbuurt* zie je vaak veel laaggeschoolde mensen, een laag inkomen en redelijk veel professionele inzet. Dit beïnvloedt de pedagogische kracht negatief. Vaak zie je twee gezichten ontstaan in deze buurten, veelal ook zichtbaar in het type woning en het verhuisgedrag: een mix van huur- en koopwoningen; mensen die er hun hele leven al wonen en 'passanten' die kort in de buurt verblijven.

2 *Buurt met beperkte samenhang*

In buurten met veel nationaliteiten en verschillende culturen is er vaak een beperkte sociale samenhang. Binnen de groepen in deze buurten is een sterke band, maar tussen de groepen ontbreekt vaak een gemeenschappelijke deler.

Vaak zie je in deze buurten veel doorstroom en laaggeschoolde bewoners. Elke stad heeft dergelijke buurten en veelal vervullen ze ook een specifieke rol binnen de stad, maar de pedagogische kracht is er vaak laag.

3 Hechte kleine kernen

In hechte kleine kernen, veelal met een dorpskarakter, bestaat een sterke band tussen bewoners. Dit heeft een positieve kant (mensen zijn makkelijk aan te spreken) en soms een negatieve (nieuwkomers integreren moeilijk). De sociale controle kan groot zijn. Het percentage allochtonen is in deze kernen vaak laag (waardoor cultuurverschillen minder aan de orde zijn). Deze buurten zijn vaak zelfredzaam en er zijn veel zelforganisaties vanuit jeugd en ouders actief. Bij kerkelijke kernen zie je vaak dat de zelfredzaamheid ook groot is doordat de kerk veel functies op zich heeft genomen; ook het vrijwilligerswerk rondom de kerk is groot en daarmee heeft de kerk ook een relatief grote rol als vangnet binnen het opvoedklimaat. Hechte kleine kernen zijn voor jongeren tussen de 12 en 18 jaar vaker saai en weinig uitdagend, er zijn relatief weinig ontplooiingsmogelijkheden.

4 Nieuwe, homogene buurten

In de nieuwe (Vinex)buurten zien we relatief veel buitenspeelmogelijkheden. Er zijn veel kinderen in de buurt (door veel jonge gezinnen) en ouders letten ook op elkaars kinderen. Er wonen veel tweeverdieners en daarmee is er een belangrijke rol voor crèche & kinderopvang: kinderen zijn daar een groot deel van de week. De sociale relaties zijn echter nog zeer pril en ontstaan vanuit een praktisch nut.

Buurtindeling

We hebben de CBS-wijkindeling in dit onderzoek als vertrekpunt genomen. In de praktijk blijkt dat deze vaak niet past bij de realiteit. Sommige buurten hebben verschillende gezichten, met name in de volksbuurten. Per straat kan de beleving daardoor verschillen. Je hebt straten met goedkope (en vaak kleinere) huurwoningen of flatwoningen, waar de verhuizingsgraad hoog is. In andere straten is de verhuizingsgraad juist heel laag en wonen mensen al hun hele leven in de buurt. In dergelijke buurten is het buurtniveau te algemeen om de pedagogische kracht te bepalen en moet je verder inzoomen op straatniveau.

Fysieke en demografische buurtkenmerken

De kracht van de pedagogische civil society wordt ook beïnvloed door fysieke buurtkenmerken. Hoe een buurt is ingericht en opgebouwd en wie erin wonen is in sterke mate bepalend voor het opgroeien van kinderen en jongeren in die buurt. Elkaar kunnen ontmoeten, samen kunnen spelen in openbare ruimtes, vertrouwen hebben in andere buurtbewoners zijn enkele kernwaarden van een sterke pedagogische buurt. Ontmoeting leidt tot meer sociale samenhang wat de pedagogische kracht ten goede komt. Meer sociale samenhang leidt veelal ook tot meer samen bewegen, wat weer ontmoeting tot gevolg heeft. Kortom, er zijn verschillende aangrijpingsmogelijkheden om de pedagogische kracht te versterken: ontmoetingsmogelijkheden creëren, beweegmogelijkheden creëren of andere vormen van fysieke inrichting die de sociale samenhang stimuleert (bijvoorbeeld ruimte voor jongeren om elkaar te ontmoeten en te experimenteren).

6.2 Relevante actoren

Volgens de definitie van de pedagogische civil society gaat het om 'vrijwillige verbanden', maar er zijn veel grensgebieden. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de school een belangrijke rol speelt. Op een school werken echter voornamelijk professionals met een pedagogische opleiding. In en rond school zijn er wel veel ouders als vrijwilliger actief. Vooral als het gaat om een brede school is er een grijs gebied. Om die reden is het niet zinvol om het begrip 'pedagogische civil society' strikt (en per definitie kunstmatig) af te bakenen. Belangrijker dan de discussie welke partijen formeel wel en niet deel uitmaken van de pedagogische civil society, is de vraag hoe het opvoedklimaat in de buurt kan worden versterkt en wat ieders bijdrage daar aan kan zijn. Het DSP-onderzoek maakt duidelijk dat vooral de reguliere buurtorganisaties, die op regelmatige basis contact hebben met jeugd en ouders, hierin bepalend zijn. Met elkaar zijn zij in staat om, in aansluiting op ieders rol, een krachtige pedagogische boodschap af te geven. Voorwaarde is wel dat ze zich daar bewust van zijn, expliciet werk van maken en in ondersteund worden. Vaak kan met beperkte inspanningen en middelen al veel worden bereikt. Wanneer alle actoren de eigen mogelijkheden optimaal benutten is de kans groot dat kinderen en jongeren goed en gezond opgroeien en kan gespecialiseerde (dure) zorg in veel gevallen voorkomen worden.

Actoren in en om de pedagogische civil society

In het onderzoek onderscheiden we diverse kringen rondom een kind, dat opgroeit in een buurt. De eerste kring van de pedagogische civil society bestaat uit familie, vrienden, buren en peergroup. Familie en vrienden spelen een belangrijke rol, maar zullen niet altijd in de buurt wonen. Buren spelen volgens het praktijkonderzoek maar een zeer beperkte rol.

De tweede kring wordt gevormd door organisaties en partijen, die op basis van vrijwilligheid een (vaak impliciete) rol spelen in het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. In dat kader valt te denken aan sportverenigingen, kerken en moskeeën, migrantenorganisaties en andere vrijwilligersorganisaties. Vooral sportverenigingen worden vaak genoemd. Hier worden veel kinderen bereikt. Een kleine pedagogische stap vooruit heeft hierdoor al een groot (breed) effect. Daarnaast zijn er verschillende actoren, die vanwege hun professionele taakstelling zelf formeel geen deel uitmaken van de (pedagogische) civil society, maar deze wel kunnen ondersteunen, activeren en/of stimuleren, zoals gemeente (diverse beleidssectoren), CJG en jeugd- en jongerenwerk.

Sociale samenhang

De pedagogische civil society hangt sterk samen met de mate van sociale samenhang in een buurt. Hoe meer sociale samenhang, hoe beter dat is voor de pedagogische kracht in een buurt. We concluderen dat elke actie gericht op meer sociale samenhang in een buurt daarom een positief effect heeft op de pedagogische kracht van de buurt. Vooral activiteiten die als doel hebben dat jongeren elkaar ondersteunen en zelf verantwoordelijkheden krijgen, hebben een positief effect. Naast sociale samenhang binnen groepen is ook sociale samenhang tussen groepen van belang. Activiteiten gericht op contact tussen diverse bevolkingsgroepen en generaties hebben een positief effect.

Uit het praktijkonderzoek komt naar voren dat de school en de sportvereniging goede aangrijpingspunten zijn. Hier komen kinderen en jongeren met elkaar en met andere generaties in contact. Dit heeft een positief effect op de onderlinge betrokkenheid.

Het zijn ook momenten waar aandacht is voor het aanleren van normen en waarden, respect voor elkaar en samenwerking. In wijkverenigingen zien we veel eigen kracht tot ontwikkeling komen door vrijwillige inzet.

Ontwikkelingen in de civil society

De civil society is aan verandering onderhevig. Traditioneel vormden de kerk en buurten voor sterke sociale verbanden (strong ties), maar onder invloed van onder andere individualisering zijn dergelijke verbanden minder bepalend geworden. Verbanden tussen mensen verschuiven meer richting 'Lite communities' (lichte gemeenschappen) met meer 'weak ties'. Individuen nemen meer deel aan verschillende netwerken en door de opkomst van onder meer internet zijn dit andere verbanden dan vroeger⁴.

De civil society in de huidige netwerksamenleving ziet er dus anders uit dan een halve eeuw geleden, maar dit betekent niet per definitie dat er sprake is van minder sociale samenhang. Dit wordt bevestigd door onderzoek van CBS⁵, dat uitwijst dat sociale contacten eerder toe- dan afnemen en het aandeel vrijwilligers de laatste tientallen jaar nagenoeg gelijk is gebleven. Wel veranderen de vormen en motivaties om vrijwilligerswerk te doen. Ook hier treedt een verschuiving op van een klein aantal 'strong ties' (structurele vrijwillige inzet binnen een sterke gemeenschap) naar meer 'weak ties' (incidentele vrijwillige inzet in diverse 'lite communities').

In het praktijkonderzoek zien we buurten waar de traditionele verbanden van kerken en vereniging nog sterk aanwezig zijn. Veelal gaat het hier om krachtige pedagogische buurten. In Vinex-buurten ontbreken deze traditionele verbanden. Er is wel behoefte aan alternatieven die hierin voorzien. Kindercentra, kinderopvang, maar ook ondernemers (sportscholen, winkels) kunnen hier een rol spelen. De rol van sociale media is in het onderzoek niet nadrukkelijk meegenomen, maar verwacht mag worden dat deze een steeds belangrijkere rol gaan spelen, vooral in de eerste kring tussen familieleden en vrienden.

Diversiteit

Buurten met beperkte samenhang zijn vaak buurten met bevolkingsgroepen van diverse nationaliteiten. In deze soms anonieme buurten ontbreekt het aan overbruggend sociaal kapitaal. Dit wil niet zeggen dat er altijd veel problemen zijn of overlast is, maar de pedagogische kracht van de wijk is door het ontbreken van de onderlinge betrokkenheid beperkter. Het kan zijn dat de eigen kracht in de wijk en onderlinge steun binnen de bevolkingsgroepen groot zijn, wat een positief heeft op de pedagogische kracht van de buurt. Het versterken van de pedagogische kracht in dergelijke wijken zou zich daarom vooral moeten richten op de sociale samenhang tussen de bevolkingsgroepen.

Maar ook in hechte kleine kernen kan de sociale samenhang zo sterk zijn dat anderen worden buitengesloten, vanwege hun afkomst of achtergrond. Nieuwkomers (van allochtone of autochtone afkomst) die in dergelijke buurten komen wonen, ondervinden soms moeite om zich aan te sluiten bij de lokale gemeenschap. Hierdoor geldt voor deze 'nieuwkomers' dat de (informele) sociale en pedagogische steun beperkt is.

Noot 4 Duyvendak, J. & Hurenkamp, M. (2004). *Kiezen voor de kudde. Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*. Amsterdam: van Gennip.

Noot 5 *Sociale Samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie* (2010). Den Haag: CBS.

6.3 Beantwoording centrale onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvraag van het onderzoek is:

Op welke wijze kunnen maatschappelijke organisaties, zoals gemeente, CJG, scholen, welzijns- en vrijwilligersorganisaties, invulling geven aan hun rol in de pedagogische civil society en die rol versterken?

De centrale onderzoeksvraag hebben we opgesplitst in een aantal deelvragen. Hieronder beantwoorden we de eerste drie deelvragen aan de hand van het uitgevoerde literatuur- en praktijkonderzoek. Hierbij komen de uitkomsten vanuit het literatuuronderzoek en de uitkomsten van het praktijkonderzoek samen. De laatste drie deelvragen⁶ hebben betrekking op lessen, do's en dont's; deze worden beantwoord in de handreiking.

- 1 Welke rol vervullen de betrokken organisaties al in de pedagogische civil society? (huidige situatie)?

Kinderen en jongeren groeien op in een buurt. Daar hebben zij te maken met tal van mensen en organisaties: burens, buurtgenoten, school, sportvereniging, buurtclub, jongerenwerkers enzovoorts. Al die mensen en partijen spelen een rol in de opvoeding en maken daarom als actoren deel uit van de pedagogische civil society. Door kinderen en jongeren gedragsregels en sociale vaardigheden bij te brengen, door hen aan te spreken op ontoelaatbaar gedrag en door hen uit te dagen om zelf initiatieven te nemen. Door ouders te betrekken bij de buurt en bij verenigingen, en door het verrichten van vrijwilligerswerk komen mensen in contact met elkaar. Opvoeden doe je, anders gezegd, samen met de buurt.

Uit het onderzoek komt naar voren dat burens een beperkte rol spelen, het gaat vooral om het tijdelijk oppassen op de kinderen. Ingewikkelde opvoedingsvragen worden veelal niet met burens onderling besproken. Familie en vrienden spelen wel een grotere rol, vooral als het om opvoedingsvragen gaat. De rol van actoren is anders per buurt waarin ze opereren. Een goed voorbeeld is de school. In een buurt met beperkte samenhang tussen de bewoners kan de school een belangrijke rol spelen in gedragsregulatie, aanleren van normen en waarden en omgaan met elkaar. Voor een school in een Vinex-wijk zal dit veel minder nodig zijn. Hier kan een school een rol spelen in het versterken van de onderlinge verbanden tussen de jonge ouders. Voor sportverenigingen geldt eenzelfde conclusie: ze hebben een belangrijke rol binnen de pedagogische civil society, maar deze kan verschillen per buurt. Afhankelijk van een buurt kan de rol meer curatief of preventief zijn.

Noot 6 In de handreiking beantwoorden we de volgende drie vragen:

4 Welke lessen, do's en dont's zijn te halen uit de literatuur en de praktijk? Wat werkt wel en wat werkt niet, voor wie en in welke context?

5 Op welk(e) vlak(ken) valt de bijdrage van de verschillende organisaties aan de pedagogische civil society – afgezet tegen hun eigen mogelijkheden en grenzen, als ook tegen de inzet van anderen (rolverdeling) – te versterken?

6 Wat kan de organisaties aanzetten tot een sterkere rol in de pedagogische civil society en wat hebben ze daarvoor nodig aan ondersteuning?

2 Welke bijdragen (effecten) leveren de betrokken organisaties aan de pedagogische civil society?

In paragraaf 5.5 - figuur 2 zijn de belangrijkste actoren binnen de matrix geplaatst. Actoren leveren een bijdrage bij het versterken van de informele en pedagogische onderlinge steun; de eigen kracht en de onderlinge betrokkenheid bij ouders en jeugdigen. Buurten die veel van deze positieve kenmerken bevatten en weinig negatieve kenmerken, duiden we aan als buurten met een sterke pedagogische kracht. Het zijn buurten waarvan bewoners vinden dat kinderen er op een veilige en prettige manier kunnen opgroeien.

Kleine stap, groot effect

Diverse organisaties in de buurt staan in direct contact met ouders, kinderen en jongeren. Denk aan scholen, sportverenigingen, buurtorganisaties, migrantenorganisaties, enzovoorts. Als het lukt om de pedagogische rol van deze reguliere organisaties te versterken, al is het maar een klein beetje, kan veel worden bereikt. Immers, hun gezamenlijk bereik is enorm!

Het praktijkonderzoek van DSP-groep in 15 wijken maakt duidelijk dat de meeste van deze reguliere organisaties zich er goed van bewust zijn dat ze een belangrijke rol spelen in het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. Tegelijk blijkt echter ook dat zij hun pedagogische rol vaak niet altijd expliciteren en concretiseren, omdat hun hoofdtaak op een ander vlak ligt. Enigszins gechargeerd is de school er in de eerste plaats voor taal en rekenen, op de sportvereniging moet je vooral kunnen sporten en de buurtclub houdt zich primair bezig met de organisatie van leuke activiteiten. Vragen als de volgende schieten er dan soms bij in. Wat voor boodschap en sociale vaardigheden willen wij kinderen en jongeren meegeven en bijbrengen? Hebben wij een rol in het vergroten van jeugdparticipatie en ouderbetrokkenheid? En hoe gaan we hier concreet invulling aangeven?

Meer aandacht voor een eenduidige pedagogische lijn binnen genoemde organisaties biedt kansen, want wanneer reguliere buurtorganisaties, die op regelmatige basis in contact staan met ouders, kinderen en jongeren, nadrukkelijker zouden stilstaan bij en werk zouden maken van hun pedagogische meerwaarde en uitgangspunten, zou dat hun positie in de buurt versterken.

3 Welke (bevorderende en belemmerende) factoren en elementen zijn van invloed op de kwaliteit van de pedagogische civil society?

Zoals aangegeven kunnen actoren verschillende rollen vervullen. Soms is deze zeer specifiek en meer gericht op het ondersteunen van individuele probleemsituaties. Soms kan met een kleine preventieve actie een brede groep bereikt worden. Van belang is dat actoren zich bewust zijn van de rol die ze (kunnen) vervullen binnen de pedagogische civil society, want veelal is deze impliciet. Een goed voorbeeld zijn de sportverenigingen. Deze zijn in eerste instantie gericht op de sportbeoefening, maar ze spelen zo blijkt uit het onderzoek, een belangrijk pedagogische rol. Een kleine actie (denk aan fairplay, of extra aandacht voor het omgaan met gedrag van kinderen) binnen sportverenigingen kan een grote positieve invloed hebben, omdat je er veel kinderen mee bereikt.

Andere bevorderende factoren zijn fysieke ontmoetingsplekken. Aan de rand van de zandbak kan over opvoedingsvragen gesproken worden. Maar ook de speelveldjes zijn belangrijk voor jongeren om met elkaar in contact te komen (peergroup).

Factoren die een negatieve invloed hebben zijn:

- lage sociaal-economische status/positie van de buurt;
- grote etnische diversiteit (aandeel niet-westerse allochtonen);
- gemiddeld laag opleidingsniveau;
- hoge doorstroming in de buurt.

6.4 Aanbevelingen

Ontleend aan goede voorbeelden uit de praktijk, heeft DSP-groep een handreiking ontwikkeld met praktische tips en handvatten om de pedagogische rol en bijdrage van de verschillende buurtorganisaties te versterken. Dit vanuit de gedachte dat het voor kinderen en jongeren goed opgroeien is in een buurt, waar elke organisatie de eigen pedagogische rol en kracht – afgestemd op de inzet van andere buurtorganisaties – ten volle benut.

Hierin staan de volgende aanbevelingen centraal:

- Maak gebruik van de pedagogische mogelijkheden en meerwaarde van reguliere buurtorganisaties, die regelmatig contact hebben met kinderen en ouders (vindplaatsen) én een structurele bijdrage kunnen leveren aan een positief opvoedklimaat.

Per saldo levert dat meer op dan nieuwe initiatieven en projecten (projectencarroussel), die doorgaans veel minder kinderen en ouders bereiken, vaak van tijdelijk aard zijn en meestal geen structureel karakter hebben.

- Buurtorganisaties, zoals scholen, sportverenigingen, jongerenwerk enz., kunnen hun pedagogische rol en bijdrage meer expliciteren en concretiseren. Die pedagogische bijdrage heeft betrekking op:
 - Het uitdragen en verspreiden van nader te bepalen pedagogische waarden/boodschappen en gedragsregels: wat verwacht je wel/niet van kinderen en ouders?
 - Het overdragen en aanleren van nader te bepalen sociale vaardigheden aan kinderen.
 - Het stimuleren van kinderen en ouders tot onderling contact, betrokkenheid bij de organisatie en tot het zelf nemen van initiatieven.
- Niet alleen voor (het opvoedklimaat in) de buurt levert een duidelijke pedagogische lijn van buurt- en sportorganisaties veel op, ook voor de organisaties zelf biedt het veel voordelen. In de eerste plaats is het een manier om hun maatschappelijke gezicht te tonen, iets wat steeds belangrijker wordt in het kader van maatschappelijke legitimering. Daarnaast verbeter je ook het algemeen sociaal klimaat en de sfeer in organisaties; zeker in wijken waar weinig tolerantie, sociale samenhang en betrokkenheid is, is dat belangrijk.
- Gemeenten en CJG kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het pedagogisch wijkklimaat door scholen, kinderopvangorganisaties, jongeren- en welzijnswerk, sportverenigingen en zelforganisaties – dat wil zeggen de actoren die in direct contact met gezinnen staan – te stimuleren en ondersteunen in hun pedagogische opgave en uitdaging. Daarnaast is de gemeente verantwoordelijk voor de fysiek-ruimtelijke omgeving. De aanwezigheid van voldoende, goede en veilige ontmoetingsplekken blijkt een belangrijke succesfactor in de pedagogische kracht van buurten. Het zorgt voor ontmoeting en uitwisseling tussen kinderen, tussen ouders en tussen kinderen en ouders.

Bijlagen

Bijlage 1

B1. Selectie buurten voor buurtanalyse

De buurten zijn in een aantal stappen geselecteerd, zodanig dat de gewenste verdeling naar kenmerken bereikt werd.

Stap 1 Selectie van 8 gemeenten

Selectiecriteria 1 - spreiding voor wat betreft inwoneraantal:

- 1x gemeente met > 250.000 inwoners (grootstedelijk)
- 2x gemeenten met 100.000–250.000 inwoners
- 2x gemeenten met 50.000–100.000 inwoners
- 2x gemeenten met 20.000–50.000 inwoners
- 1x gemeente met < 20.000 inwoners (plattelandsgemeente)

Selectiecriteria 2 - geografische spreiding:

- 2x Noord
- 2x Oost
- 2x Zuid
- 2x West
- Aanvullende eis: de gemeenten doen niet mee aan het 'Allemaal Opvoeders'-programma

Stap 2 Keuze voor 2 buurten in de geselecteerde gemeenten

Per gemeente hebben we twee buurten geselecteerd. Dit met uitzondering van de plattelandsgemeente, die in zijn geheel wordt meegenomen. In de overige gemeenten hebben we één relatief hoge en één relatief lage SES-buurt geselecteerd. In beide gevallen hebben we gezocht naar buurten die relatief goed bekend staan wat betreft hun pedagogische civil society. Naar verwachting levert dit de meeste waardevolle kwalitatieve informatie op. De selectie van de twee buurten vond plaats in samenspraak met de ambtenaar die het beste zicht had op de pedagogische kracht van de buurten (in de meeste gevallen een ambtenaar jeugd- of buurtzaken of een wijkmanager). We hebben in de selectie van buurten ook meegenomen: 1 Vinex buurt, 1 kerkelijke buurt/gemeente en 1 stadsbuurt.

Per geselecteerde gemeente en buurt hebben we een factsheet opgesteld op basis van beschikbare gegevens vanuit het CBS. In dit verband valt te denken aan informatie over zowel sociale buurtkenmerken (SES, etniciteit, ervaren veiligheid, doorstroming) als fysieke buurtkenmerken (mate van stedelijkheid, aanwezigheid, aantrekkelijkheid en toegankelijkheid van speelruimte en ontmoetingsplekken). Om te komen tot een evenwichtige verdeling, hebben we de totale selectie getoetst aan de minimum eisen. Afhankelijk van de uitkomst daarvan hebben we gemeenten en buurten laten afvallen of toegevoegd. In hoofdstuk 3 staat de definitieve selectie van buurten opgenomen.

B2. Verkorte versie vragenlijst Praktijkonderzoek PEDCS

Intro

- Organisatie
- Naam en functie

Typering organisatie

- Wat voor soort organisatie is het? Wat doen ze? Hoe staat organisatie bekend in de wijk?
- Aantal leden/leerlingen
- Verzorgingsgebied, achtergrond leden/leerlingen: leeftijd, SES, etniciteit
- Vrijwilligersbestand: omvang, achtergrond van vrijwilligers (leeftijd, SES, etniciteit)

Rol organisatie in de wijk

- Wat voor rol speelt u/uw organisatie in het opvoeden en opgroeien (vorming) van jeugd?
Op welke wijze draagt uw organisatie bij aan positief pedagogisch klimaat in de wijk?
- Gaat het om expliciete pedagogische rol of meer impliciet?
- Wordt er intern over gesproken hoe je invulling geeft aan die rol? Is er beleid voor? Waarom wel/niet?
- Is pedagogische rol vooral n.a.v. incidenten of (ook) preventief?

School

- Hoe vult de school haar wettelijke taak in rondom actief burgerschap en sociale integratie?

Samenwerking in de wijk

- Hoe verhoudt de pedagogische rol en bijdrage van uw organisatie zich tot die van andere partijen in de wijk?
- Wat gaat goed?
- Wat kan beter?

Ondersteuning

- Krijgt uw organisatie enige vorm van ondersteuning van bijvoorbeeld gemeente of CJG/GGD bij het invulling geven aan deze pedagogische rol?
- Van wie?
- Waaruit bestaat de ondersteuning?
- Wat kan daarin beter? Welke behoeften bestaan er op dat gebied?

(Omschrijving wijk)

- Sfeer in de wijk
- Sociale cohesie, onderlinge verbondenheid mensen
- Mensen naar buiten/meer naar binnen gericht?
- Buitenspeelmogelijkheden
- Belangrijke ontmoetingsplekken in de wijk

(Opgroeiklimaat)

- Kan jeugd in deze wijk op prettige en goede manier opgroeien?
- Wat zou beter kunnen?

B3. Aantal geïnterviewde personen

Voor het praktijkonderzoek hebben we in elke buurt met veel mensen gesproken, kinderen, ouders, directeurs van scholen, vrijwilligers en professionals. Per buurt is een factsheet gemaakt. Hierin is ook opgenomen met wie we gesproken hebben. De factsheets zijn bij de onderzoekers op te vragen. Hieronder staan de aantallen voor alle buurten samengenomen.

Kinderen

Meisjes en Jongens 8 – 12 jaar	64
Meisjes en Jongens 12 – 1 jaar	45
Meisjes en Jongens 15 – 18 jaar	37
Totaal	146 kinderen

Ouders

Mannen en vrouwen 20 – 30 jaar	17
Mannen en vrouwen 30 – 40 jaar	47
Mannen en vrouwen 40 – 50 jaar	31
Mannen en vrouwen 50+	49
Totaal	144 volwassenen

Respondenten

School directeur \ intern begeleider	20
Opbouw-, jongeren-, welzijnswerker	24
Beleidsmedewerker gemeente	19
Wijk- \ Jeugdagent	8
Wijkmanager	5
Beleidsmedewerker (jeugd)zorg \ CJG	15
Woningcorporatie	2
Overig	2
Vrijwilliger sportvereniging	7
Vrijwilliger buurtvereniging	7
Vrijwilliger overig (o.a. school, kerk)	7
Totaal	116 personen

We willen alle kinderen, ouders, vrijwilligers en professionals die meegewerkt hebben aan de interviews hartelijk bedanken. Samen hebben ze ons een beeld gegeven van hun 'village' en van de actoren die daar een belangrijke rol spelen.

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam

T +31 (0)20 625 75 37
dsp@dsp-groep.nl
www.dsp-groep.nl

KvK A'dam 33176766

DSP-groep, opgericht in 1984, is een onafhankelijk landelijk bureau voor onderzoek, advies en management, met zestig medewerkers. We werken in opdracht van de overheid (ministeries, provincies en gemeenten), maar ook van maatschappelijke organisaties op landelijk, regionaal en lokaal niveau.

Werkvelden

De werkvelden waarop we de meeste expertise hebben opgebouwd zijn veiligheid, jeugd, sport, kunst en cultuur, onderwijs, openbare ruimte en groen, sociaal beleid, stedelijke vernieuwing, welzijn, wonen en wijkgericht werken.

Dienstverlening

We ondersteunen onze opdrachtgevers bij complexe vraagstukken. We kunnen onderzoek doen, een registratiesysteem of monitor ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of tijdelijk het management voeren. DSP-groep geeft ook trainingen, workshops en lezingen.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers.